

Салижан
Жигитов

С КЫРП
ЖС 68

ЖЫЛДАР ЖАҢЫРЫГЫ

С кирг
Ж 68

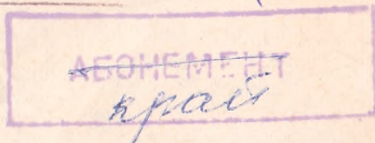
Салижан Жигитов

ЖЫЛДАР ЖАҢЫРЫГЫ

/Ырлар,
поэмалар,
паробиялар/

ФРУНЗЕ
«КЫРГЫЗСТАН»
1987

84 Ки 7—5
Ж 16

Жигитов Салижан.

Ж 16 Жылдар жаңырыгы: Ырлар, поэмалар, пародиялар /Сүрөтчүсү С. Ямгырчиев.— Ф.: Кыргызстан, 1987.—124 б.

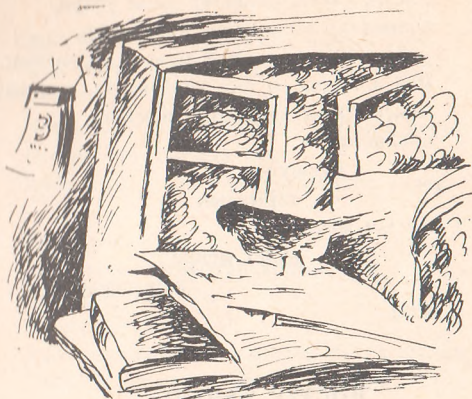
Кыргыз ССРинин мамлекеттик сыйлыгынын лауреаты, сынчы-адабиятчы С. Жигитов журтчулугубузга акын катары да таанымал. Анын бул жыйнагы мурда жарыяланган жана жаңы жазылган ыр-поэмалардан, пародиялардан турат. Айрыкча адам, өмүр, жаштык, табигат туурасында ой толгогон чыгармаларында мазмун менен форма, ой менен сезим ыктуу жуурулушкан. Автордун сөзгө, юморго болгон аздек мамилеси да окурман көңүлүн куштарлантпай койбойт.

Ж 4702280200—50 160—87 ББК 84 Ки 7—5
М 451 (17)—87

Рецензиялаган Түмөнбай Байзаков

Сүрөтүн тарткан Салижан Ямгырчиев

© Мурда жарыяланган чыгармалардын
мазмунуна жылдызча коюлду
© «Кыргызстан» басмасы, 1987

МОЗАИКА (ҚҰРАК ЫРЛАР)

КАЛГЫМ КЕЛБЕЙТ

Көктөгү күн түзгө чөгөт, бел ашат,
бирде бүркөк, бирде чайттай таң атат.
барған сайын турмуш көркү кашкайып,
улам кыздар сулуу болуп баратат.

Қары тарых көөрүк басса узанып,
жаш кылымдын шамалы да күч алып
соккон сайын биз жашаған планет
бара жатат улам кызыл түс алып.

Ракеттер, учат, учат космоско,
азаматтар Аалам кезет «Востокто»,
шапат, шашат шамал канат кылым да
шайы келбей бир дем алып токтошко.

Учсун, учсун, ракеттер дагы учсун,
азаматтар андан ары барышсын,
мейли, кылым шамал менен жарышсын,
мен алардан эч бир келбейт калышкым:
максатымды көкөлөтүп асманга,
аралашып

куюнуна
тарыхтын
кылым менен
келет менин
жарышкым!

1961

ДОСТУК КЕҢЕШ

Сен кыйкырсаң: «Жардам, жардам!
Жардамга!»
үн кайтарбай жер үстүнөн бир жан да,
жөлөк таппай атүгүл өз жарыңдан,
горизонтчо үмүт качып жаңыдан
турганда сен
Ленинди оку —
жалын ойноп жүрөгүндө, капыңда,
кайра келер ишенчиң да, алың да!

Кыйындар бүт калган өңдүү түгөнүп,
бул дүйнөгө батпачудай чиренип,
текеберлик майы басып көзүңдү,
адамда жок акылман деп өзүңдү
турганда сен
Ленинди оку —
тепсеп жүргөн айкөл жердиң төбөсүн
бир бечара экениңди көрөсүн!

1964

РЕВОЛЮЦИЯ

Ким айтат Революцияны арыды деп?
Ким айтат Революцияны карыды деп?
Революция дайыма жаш.
Карылык — тап душманы. Ал жек көрөт.
Революция дайыма жаз.
Кышында да жаз болуп жайнап келет.

Баррикада!
Революция тамызган канып сага.
Керең түрмө!
Керең түрмө!
Революцияны таш койнуңа бекем кысып,
буюрдуң мөөнөтү жок карантинге.
Бирок тытып чынжырын караптиндин,
Ильичтин көзү менен өткүр карап,
Зимнийди туш тараптан штурмалап
жүрөгүң

жара сайган

каран түндүн.

Европа!
Фашизм кежигеңе тутуп балта
турган чакта
өлүмдөн Революция калган сактап.
Карт Азия!
Карт Азия!
Мүңкүрөп, кайгы басып жатканыңда,
карт денеңе Революция кайрат берип
кайырган кайра сени жаш чагыңа.

Ким айтат Революцияны арыды деп?

Эгер аны муз менен каптатышса,
муз алдынап суу болуп ага берет,
эгер аны кар менен бастырышса,

карды тешип, чөп болуп чыга келет,
эгер аны тонналаган жалган менен,
тонналаган террор менен, кандар менөн
бастырып, өлтүрөм деп думуктурса,
ал өзү

терең-терең жашынат да,
байкоостон

вулкан болуп

атылат да,

сакалы өсүп

сапсайып

тоо башынан

түшүп келет.

Ким айтат Революцияны карыды деп?

Боордош партиянып съезддери
атылат «Авроранын» залпы болуп.

Революция ракета минип алып
космоско атып кирет. Нуру жарык!
Революция адамдардын баштарына
ракеттей атылып кирет дагы,
кыйратат буркандарды үтүрөйгөн
кыйраткандай

динамит

зор асканы.

Билгиң келсе,

бүгүн мына

Революциянын айбаттуу кыйкырыгы
жаңырат менин жапжаш үнүмдө да!

Ким айтат Революцияны карыды деп?

Революция дайыма жаш.

А жаштын бийлиги жок,

байлыгы жок

болсо да, келечеги алда болот.
Революция дайыма жаз.
А жазды, кана, кимдер тушап коёт?

Турмуш өзү көтөрүп кызыл тууну
эч бир күч токтото албас үйөр сындуу
революция болуп
күркүрөп
агып келет!

Ким айтат Революцияны карыды деп?

1966

ПОРТРЕТТЕР

(Ц и к л)

1. Булбул, Дзержинский жана тоту куш

I

Булбул!
Булбул!
Боз чымчык ал
короолудай кичине,
бирок өзү бой тумардай
көп сыр каткан ичине.

Жашарганда жазда дарак
жалбырактар саймалап,
Булбул өзү тили татты
ораторго айланат.
Трибунасы — жашыл бутак.
Жаз убагы — жаркын бир чак!

Булбул сайрайт,
Булбул сүйлөйт
кагазы жок кашында,
какшаганда окшоп кетет
кара жаак акынга.

Жашыл барик, наристе жыт,
көпкөк асман, салкын бак...
Булбул сайрайт өз күүсүнөн
бүткөн бою балкылдап.
Ал унутуп өзүн өзү
безеленет жан үрөп,
күүлөр анын алкымынан
күн нурундай төгүлөт...

Кызый-кызый эргигенде,
күүгө жаны көлбүгөндө
жүгөрүдөй жүрөгүн түк
аяп койбой күжүлдөйт,
күжүлдөсө, бүт денеси
жүрөк болуп дүкүлдөйт.
Сайрай берип,
сүйлөй берип,
күкүм жанын
күүлөй берип,
кан тебими туйлагандан
кагып турган дүкө-дүк
жүрөгү чарт жарылат да,
кулап түшөт топ этип!..

II

Дзержинский!
Дзержинский!
Революционер
жаасы катуу, эрки бек,

жебедей түптүз,
 баладай чынчыл, ак жүрөк.
Жашырбай айткан
 жаманды дайым жаман деп,
айныбай айткан жакшыны дайым жакшы деп.
Жактырганын
 жан-дили менен жактырган!
Жек көргөнүн
 жан-дили менен жек көргөн!

...Жыйырманчы жылдардын аяк чени.
Улуу таймаш
 уктатпай кең өлкөнү
турган кез.
 Күрөш, күрөш кайда барсаң:
күрөш менен
 чаалыгып күндөр батып,
күрөш менен
 кыйкырып таңдар аткан!
Карапайым
 калайык
 күйүп-жанып,
каржалганча күч үрөп,
 чымырканып,
убактылуу унутуп
 кайгы-зарын,
журтчулуктун
 жаңы бир пайдубалын,
кан менен тер
 ичинде
 куруп жатса,
кайсы бир
 көсөм сыңар мыкчыгерлер,
карандай
 кепке күчү чыккан эрлер
кунарсыз

сөз дайрасын
ташкындатып,
курулуп
жаткан коомду
куруу жайын
курулай
жатып алган
талкуулашып...
Ошондо
жалбырт-жалбырт
күйүп жаны,
Революциянын
ыманы ысык
рыцары
кеби менен

кетмен чапкан чечендерге
каары кайнап
ордунап
атып туруп,
трибунага
туйгундай
учуп чыгып,
мартен печтей
оозунан
жалын чачып
сүйлөп жатып...
Дзержинский,
Дзержинский,
булбулдун бир түгөйү,
жалын чачып
сүйлөп жатып
чарт жарылган жүрөгү!..

III

Азыр да ораторлор аз эместир.

Алардын бири — мына!

Бул оратор

сыртынан

салабаттуу

азамат бир!

Кенедей да

кемтик жок бой-сынында,

жарашык бар

кымбат баа костюмунда.

Жарк десе прожектордун жарык нуру

жалтырайт

карга канат калың чачы,

кулпурат кыргоол куйрук

галстугу!

Трибунага

турат ал

өбөк салып

туурдагы тоту куш сыяктанып.

Қарап койбой калдайган жыйналышка,

кадаланып кагазга окуп атат

башкалардын жазганын бир калыпта.

Окуп атат. Салмактуу өзүн кармайт,

эргип кетпейт эч качан, кызууланбайт,

каарланбайт, кубанбайт, кыжырланбайт.

Көпчүлүктүн көңүлүн даарыбаган,

жадатма бир жамгырдай дабыраган

салкын-сыйда баянын сайрай берет,

арпасы бар акырдан баш албаган

ат сыяктуу сөз чарын чайнай берет.

Бир карасаң

көрүнөт

түсү бөлөк:

холодильник сыңары мисирейет.

Бейпил ичи музга чылк толуп турат,
белен-даяр текстти окуп атса,
ысык сөздөр

оозунан

тоңуп чыгат!

А жүрөгү болк дебей бир мертебе,
акырын-жай агымда согуп турат.

Мисирейген оратордун

жүрөгү муз, өзү кыш.

Кышта булбул кайдан болсун?

Бул оратор — тоту куш!..

1967

2. Бир досум бар...

Бир досум бар — жайында акыл-эси,
беш сөз айтса мамындай эки сөзү:
«Бирөөлөргө көп тиет жакшылыгым,
бирок кайтпайт бир дагы акыбети».

Андан-мындан аңгеме кылса дайым,
билем анын мындай сөз кыстарарын:
«Баягыда мен аны колдоду элем,
билбей кетти ошону кысталагың».

Өтөп койсо милдетин башындагы
көрүнөө кеп кыйкырып төш урмагы.
Жакшылык деп түшүнөт жадагалса
айлык алып аткарган ишин дагы.

Бир сом алсаң сен андан карыз сурап
бир заматта шаарга жайып чыгат.
Жасап койсо чын эле бир жакшылык
түгөтө албай көп жылга тарых кылат.

Пайда көрсө бирөөдөн эки кучак
бир күн өтпөй баарын тең бүт унутат.

Бирок өзү бир чымчым жакшылыгын
унута албай кыйналат, ичи бышат.

1968

3. Бир акын бар...

Бир акын жашайт биздин шаардагы
бир үйдө заңгыраган каалгалуу.
Өзүнө өмүр бою малай кылган
бар анын лирикалык каарманы.

Майданга бардык элден мурда барып,
тайманбай жоого тийип, орден алып
окко учкан лирикалык каарманы,
соо жүрөт өзү болсо мында калып.

Ал акын бейгам уктап таң атканча,
күн бою кол ойнотуп казал жазса,
кажыбас лирикалык каарманы
каржалып терет пахта, казат шахта.

Ал акын ачка калган карышкырча
унулдап улугусу келип турса,
каткырат лирикалык каарманы
шарактап шайкелең бир шайыр кызча.

Акындын катыны бар түсү куник.
Ай-күнгө теңеп аны, төшүн уруп
ак урса лирикалык каарманы,
аны акын сөгөт өзү ызырынып.

Ырында эл-жерим деп бапырандайт,
элим деп өлүмгө да башын арнайт.
Ал эми эл башына иш түшкөндө,
эл тургай, энесин да эсине албайт.

Мен болсом күздүн күнү жаан жааган
жалдама үжүрөдө ээн калган
телмирип тагдырыма табынамын:
сактай көр лирикалык каармандан!

1969

ТАБИЯТ ТААСИРЛЕРИ

1. Жаз

Жаркырайт так төбөндөн күн күлүндөп.
Капыстан шатыр-шутур өткүн келет.
Көк мейкин. Жылуу жамгыр. Шүүдүрүм чөп.
Туйлаган кулун болуп кеткин келет.

Булайып булут көчөт, булут көчөт,
ээрчитип көлөкөсүн салкын төгөт.
Сыдырым. Торгой ыры. Чырымтал чөп.
Чалкаңан ойсуз, камсыз жаткын келет.

Көпкөк түс көзүңдү арбап чар тараптан,
түркүн жыт аптыктырып мурдунду өрдөйт.
Жашаң жер. Жашыл дүйнө. Чаңкай асман.
Бир гана өлгүң келбейт, өлгүң келбейт!

1964

2. Күз маалы (Көлдүк кыштагында)

Тоо чөбү саргыч тартып калды жатып.
Төгүлдү саргыч ыраң аңыздарга.
Саргайды сар андыздар кайгы басып.
Саргайды суу бойлогон камыштар да.

Жаңгактын самсаалаган көркү сары.
Сапсары сөгөт-талдын бутактары.

Теректин жез сыңары барки сары.
Сай сары. Тоолор сары. Токой сары.

Табият өңдөн тайды — болду сары.
Саргайды жадагалса кайын, чыргай.
Бир гана
өрүкзардын жалбырагы
өрттөнөт сары өлүмгө моюн сунбай.

А балким, өлөр адам оюндагы
өмүргө эң акыркы аралжы үмүт
дал ушул саргаюунун фонундагы
кыпкызыл өрүкзардай турар күйүп?

1965

3. Кеч күздө

Күн себелеп, тоолор башы тумандуу.
Күңгүрөнөт күзгү токой кыялдуу.
Кексе жаңгак ажал таап балтадан
качыр-кучур онтоп келип куланды.

Тиер замат жер да чочуп селт деди,
карс-курс сынып балатылар өксөдү.
Токой ыйлап бир перзенттен айрылып,
биздин жердин кемий түштү көркөмү.

Бутап-кыркып, устун кылып заматта,
аркан менен сүйрөттү да аны атка,
«отун даяр!» — ичтен тынып кымылдап
кыргыз кетти ырдап кыштак тарапка.

1965

4. Токойчунун тамында өткөргөн түн

Карарып терезеде түн түнөрөт,
түн үшүп, айнекти аймап, калч-калч этет.

Капчыгай шамал үйлөп күңгүрөнөт.
Жыпжылуу мен ичинде жаткан төшөк.
Шуулдайт жаңгак токой азап күтүп,
шуулдайт салмак менен, дүмөк менен.
Шуудурап жалбырактар жатат түшүп,
мен аны угуп жатам жүрөк менен.
Күркүрөйт шамал күчөп кезек-кезек,
бутактар кычырашат алда кандай,
каргалар чочугандан «карк! карк!» этет,
уюлгуйт жалбырактар кар жаагандай.
Толтуруп эс-дартынды коркунучка,
капчыгай карт токоюн гүүлдөтөт.
Ит улуйт. Ал улубас жакшылыкка.
Улушу бүткөн бойду дүрүлдөтөт...
унулдап сур учурган түн койнунда
уйкуга кеттим чөгүп... Бир оокумда
мен чочуп... жымжырттыктан ойгондум да,
таң калдым... терезенин кыроосуна.
Тыңшадым. Дүйнө тымтырс. Эшик жакты
карадым басып барып, терезе ачып:
акыркы жалбырактар түшүп жатты
биринчи жааган карга аралашып...

1965

5. Кышкы кайың

Жабышып көгүш карга көлөкөсү,
шактарын ак күп мисал бубак чалып,
кыймылсыз кайың турат — кебетеси
тик каткан өлүк дене сыяктанып.

Чынында кайың тирүү. Ал уйкуда.
Шыкалып үмүттөргө мунарланган
түш көрөт. Түшүндө апын — кайың турат
көгөрүп, жаз жытына кумарланган.

Аңгыча желип өттү жел ыркырап.
Ошондо кайың өзү чукуранып,
шактардан үмүттөрү тыбырчылап
кетти да...

бирок жатты түшү уланып!
1966

ОБОН ҮЧҮН ЫРЛАР

1. Түнкү сапар (Кызыл атчандар)

Кызарып тоого күн батып,
Кыянын үстүн түн басып,
Баратат кызыл атчандар
Басташкан жоосун кыйратып.

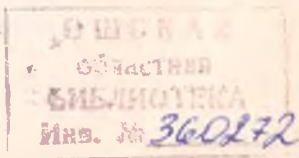
К а й ы р м а:

Тунжурап айлана,
Нур төгөт ай гана.
Тунук суу жылтылдап,
Кызыл туу кылкылдап,
Тулпарлар бышкырат,
Туяктап от чыгат.
Баатырлар эр жүрөк
Баратат күңгүрөп...

Кекенген жоосун талкалап,
Келечек күндү калкалап,
Чабендес эрлер бастырат
Чарчаңкы тартып чалкалап.

К а й ы р м а:

Эрдиги калып сонунда,
Эл жүгүн артып моюнга

Тайманбас эрлер теминет
Тарыхтын улуу жолунда.

К а й ы р м а:

Жылдыздуу түндү жамынып,
Жигиттер барат чамынып,
Дүбүртү өчпөй көп кылым
Дүңгүрөп турар жаңырып.

К а й ы р м а:

Тунжурап айлана,
Нур төгөт ай гана.
Тунук суу жылтылдап,
Кызыл туу кылкылдап,
Тулпарлар бышкырат,
Туяктан от чыгат.
Баатырлар эр жүрөк
Баратат дүңгүрөп...

1977

2. Аккан суудай, качкан куштай

Аркыраган аппак дайра
Агып барат батпай сайга.
Аласалып кеткен бойдон
Аркасына кайтпайт кайра.

Кирип-ташып, кайра тынып,
Киргил тартып, кайра тунуп
Өмүрүм да агып барат
Өз сайында алдас уруп.

Агат дайра, агат суулар,
Агат айлар, агат жылдар...
Аккан өмүр кайра жанбайт,
Аркасында калат муң-зар.

Жанылынан тайды бактар,
Жаайт, жаайт жалбырактар...
Қайтып барат каркыралар,
Қайтып барат карлыгачтар.

Жалбырактар арасында,
Қарлыгачтар канатында
Қачты менин өмүрүм да
Қайгы салып ой-акылга.

Жаз жаңырсар, бак көгөрөт,
Жазда куштар кайта келет.
Қайта жанбайт өмүр гана,
Қайтпас сапар тарта берет.

Агат дайра, агат суулар,
Агат айлар, агат жылдар...
Аккан өмүр кайра жанбайт,
Аркасында калат муң-зар.

1984—1985

3. Карагат көз

Ийрилет чер токойду аралап жол,
Ал жолдун жакасында карагат мол.
Көп жүрдүк карагатты бирге терип,
Мен кеттим, карагат көз, саламат бол!

Кетерде асман жамгыр бүркүп ийди,
Жамгырга карагаттар бүт кириңди.
Сууланып көздөрүң да карагаттай,
Суулады ысык жашың кирпичиңди.

Мен жүрөм шаар паркып аралап жай.
Сагынчым ашып-ташат мага батпай.

Элестейт карагаттар көздөрүңдөй,
Көздөрүң жамгыр жууган карагаттай.

1965

4. Жаңы секетпай

Күлгөндө күлкүң шаңк этип,
Күмүштөй тишиң жарк этип,
Кашык суу мисал көздөрүң
Карая түшөт жалт этип.

Карасаң капыс теригип,
Кабактан капаң көрүнүп,
Кашык суу мисал көздөрүң
Калчудай болот төгүлүп.

Боёлуп көпкөк кирпичиң,
Борсоюп эрдиң шипширин,
Сезимге дароо от жагат
Серпилип кашың бир чийим.

Көчөдө бассаң кылтылдап,
Көмүрдөй чачың жылтылдап,
Көңүлгө салат көп бүлүк
Көкүрөк жагың былкылдап.

Капыстан карп-курп кезигип,
Катылуу сырың чечилип,
Эреркеп наздуу сүйлөсөң,
Эт жүрөк кетет эзилип.

Жакшына бүтүп сүрөтүң,
Жайдары бүтүп мүнөзүң,

Жарашып мааниң шаанине
Жаркылдай басып жүрөсүн.

Суйсалсаң сыртта көк кийип,
Суктанып карайт көп жигит.
Көп чыкпа, жаным, көчөгө,
Кетпесин сага көз тийип!

1984

ЫЙМАНДАЙ СЫРЫМ МЕНИН

ООРУКАНАДА ЖАЗЫЛГАН ЫР

Ооруп жатам. Шайым куруйт алсырап.
Дем кыстыгат, нымшып муздак тер чыгат.
Уктап кетсем жаман сырдуу түш көрүп,
көңлүм чөгөт, сарсанаага тумчугат.

Тышта дүйнө кадимкидей соо турат,
кылк-кылк этип тоо артынан күн чыгат,
өмүр, шаттык, көрккө тунган жер бети
ич бышырып, көз кызартып кулпурат.

Мен көз жумсам, кызмат ордум бош калар,
бирок дароо орун басар башкалар.
Турмуштун түк токтолбосун белгилеп
ошол күнү далай бөбөк көз жарар.

Мен көз жумсам, сыртта агайын, дос калар,
алар мен аз убакка эске алар,
бир гана арман: айтылбастан сөз калар
жомок болуп эл эсинде сакталар.

Мен көз жумсам, жарык дүйнө соо калар,
тыным албай жер өз огун айланар.

Тамак ичип,
эмгек кылып,
жер басып
соо жүргөндөн артык бакыт кайда бар?!

1961

ӨТКӨН БИР КҮН ЭСКЕ ТҮШҮП...

Жайдын күнү канат жайып
үстүбүздө айланып
кечке дейре жалын бүркөт.
Түнү салкын.
Ай жарык.

Үч күн жатты эстен танып,
тили такыр байланып.
Үч күн жатты жан далбастап
узай албай кыйналып.
Үч күн бою бүткөн шамдай
даяр турду өчүшкө.
Төртүнчү күн.
Араң-зорго
кылды ишарат эшикке.

Алпчыгышты.
Көздөрүн тек

ачууга араң жарады,
асманды бир аянычтуу
айландыра карады.

Асман тунук,
асман тунук,
асман тунук, туптунук,
тоо башына барат жылып
жалгыз булут, ак булут.
Жарык дүйнө көз алдында
тегеренди кулпуруп,
жалыны өчкөн көздөр гана
турду тилсиз кыйкырып:

«Тоолор башы,
тоолор башы
көйкөлгөн көк шибердүү,
тоолор башы, садагасы,
кантип кыям силерди?!

Жолдор, жолдор,
жаркын жолдор,
үстүнөрдү чаңдатып
басып жүргөн,
басып жүргөн
баа жетпеген зор бакыт!

О күн нуру! О күн нуру!
Ушу сенден айрылуу
кандай гана,
кандай гана,
кандай гана кайгылуу!..

О адамзат! Адам заада!
Билбейсиң сен тирүүндө
кандай сонун,

кандай сонун,
кандай сонун бу дүйнө!!»

А эртеси кайран апам
калды жердин түбүндө...

1964

КОШОКТОР

I

Бактысыз күн капыс келди, бат келди.
Агам өлдү. Туура отуз бир жашта өлдү.
Ачуу күйүт ичимди өрттөп эңшерди.
Ыкыбалым шарт төгүлдү, бөксөрдү.

Ийип турган булак көзү бүтөлдү.
Тийип турган аптап өчүп, түн келди.
Башка эл үчүн кайдыгер бир киши өлдү,
а мен үчүн өзүнчө бир дүйнө өлдү.

Жигиттер көп ага жашташ курагы,
адамдар көп андан ысык ыманы,
азамат көп андан жакшы кыялы...
Бирок мага алмаштырат ким аны?

Мен шаардан кимди тосом сүйүнө?
Мен айылда кимдин барам үйүнө?
Санаркатып кимдин кирем түшүнө?
Эми кимди сагындырам күнүгө?
Оо, оңбогон

опоосу жок
дүнүйө!

Күргүштөп, тегеренип, иримденип
суу жаман — үрөй учат түрүн көрүп.
Мен сени таппай калдым бүгүн келип.
Жатасын айлампанын түбүндө өлүп.

Чыгарып өлүгүндү алуу үчүн
чогулуп айлыбыздын эли бүтүн
чаалыгып болду убара эки күнгө.
Сен өлдүң. Эми мага бирдей эле
жатканың жер астында, суу түбүндө.

Мен айттым: «Убаранын кереги не,
калсын ал кашка суунун теренинде».
Арданып чуулдады туугандарым,
калк дагы ынаган жок мага мүлдө.

Суучулдар кайра-кайра терең кирип,
бир жактан кыл арканга орок илип
жатышты сууга салып. Суу туптунук.
А менин көңүлүм толо кара күйүт.

«Илинди!» — деди бирөө ыргып туруп,
турган эл сүйүнгөндөн дуу кыйкырып.
Башыма бир ой тийди: «Орок учу
кетти го курсагын же мурдун жырып?!»

Суу жакка даай алба терс карадым,
не кылар айла таппай кайсаладым.
«Кетти да орок кирип ичине!» — деп
буркурап түтөп-түтөп кайталадым.

Мурдуму орок учу тилген өңдүү,
кардыма орок учу кирген өңдүү
зыркырап тула боюм, ич ачышып
аядым өлүп калган суу деңеңди.

1961

АКБОЗ АТКА АЙТАМ САЛАБАТ

(Поэма)

Кечке дейре жаады кар көз ачырбай.
Кар аралаш карангы түштү жерге.
Борошолоп жааган кар дале тынбай,
борой-борой үйүлөт күрткүлөргө.

Терезеге кар урат, мор ышкырат.
Темир меште чыртылдап отун күйөт.
Шише чырак үйдү араң жарык кылат.
Атам жатат жамбаштап, башын сүйөп.

Темгил-темгил кызарып балтырларым
мен жатамын бут сунуп меш алдына.
Баянына атамын балкып жаным,
көп элестер карандайт көз алдыма.

Атам айтат арбытып улам-улам
өз башынан өткөргөн окуясын.
Бороон ыйы тарс чыгып кулагыман,
аңгемеге арбалат ыкыласым...

Атам анда сөздөрүн жаш жанымга
койгон белем үрөндөй чачып-чачып,
өнүп чыкты а сөздөр кайта, мына,
көнүлүмдө көп жылдар жатып-жатып!

* * *

«Ойноо кезде жармашып ат жалына
ошо бойдон келатам таскак уруп,
Атың болсо ажалдап апкаарыба!
Ай-ааламда эмне бар аттан улук?

Адамзаттын аялуу ыйык малы
аттай сулуу жаралбас кыялдан да.
Айбанаттын сүйлөбөйт улукманы,
жаныбар жок жылкыдай бу жалганда.

Өттү өмүрүм өрттөнүп ат жалында.
Жоргосун да, жортогун минип көрдүм,
минип жүрдүм атүгүл байталын да,
ээси болдум ышкындай күлүктөрдүн.

Биринен да жамандык көргөнүм жок.
Ыраазымын баарына — алкыш айтам.
Ал аттардын баарынан арманым жок.
Арманым бар аппак түс жалгыз аттан.

Кандай адам канатын унут кылат?
Мен жүрөмүн Акбозду унута албай.
Бассам-турсам элеси күйүп турат
мандайымда балбылдап куду шамдай.

Койгон экен табият берип сымбат:
тайган өңдүү кынжыйган келбети бар,
аккуу моюн, марал көз, элик шыйрак,
каксоо башы жакшына алма сыңар.

Жүрүп кетсе жорголоп олбуй-солбуй
бүткөн бою серпилип солкулдаган,
чү дегенде зымырап оргуй-оргуй,
байлап койсо ойдолоп жөн турбаган.

Оттоп жаткан жеринен башын алып
окуранып кылчая бурулганда,
окшоп кетчү көзүнөн оту жанып
кыт-кыт күлүп кылгырган сулууларга.

Көз кызартчу көп достор тамшанышып,
көргөн адам көркүнө куштар эле.

Айтты дебе тим гана сөзгө кызып,
чынында да жылкынын султаны эле.

Уулум, кана, кулак сал аңгемеге,
Акбоз аттын баянын сүрүштүрөм.
Ушул атаң башкарма анда деле,
бирок башка мүнөзү бүгүнкүдөн.

Жүрөм дайым мен карап көк тарапты
бурай-бурай чыйратып мурутуму.
Андай албайм: мингеним Акбоз атпы,
же болбосо асмандын булутубу?

Кезиккенде жаштарга шарактаган
кар жаадырам кабактан ачык күндө.
Жума сайын Өзгөнгө жөнөп калам
сөөлөт күтүп сүлкүлдөп ат үстүндө.

Чоң жол жатат буланып чаңга бопбоз.
Алып-учуп асманда бараткансып
булут мисал булаңдайт кайран Акбоз,
чаң туманы артымда калат самсып...

Тартыш эле ал заман машийнеден,
аты жеткен жаңы эле кыйлабызга.
Кирип бардым бир сапар атым менен
Ош шаарына, кайсы бир жыйналышка.

Жыйналыштан кеч чыгып, атым менен
араладым базарды кыжым издеп.
Таппай жүрсөм бир жигит эпилдеген
айтып калды: «Мен табам, жүрүңүз»,— деп.

Ээрчип алдым. Жолу таш көчө менен
атым барат — такасы шарак-шарак.
Кең көчөдөн керсейип өтө берем,
кезиккен эл сестейип карап калат.

Ээрчип барам. Ийиндей көчө менен
атым барат — такасын такылдатпайт.
Тар көчөдөн теминип өтө берем,
тацыркаган адамдар башын чайкайт.

Мен ойлоном: «Айып жок Акбозумда,
ар ким ага тамшанып карап өтөр».
Эл караса, көчөнүн ортосунда
короздоном койкоюп ого бетер.

Ийри-муйру көчөлөр калып артта,
дарбазадан киргенде заңгыраган,
турган экен эки там нары жакта
кең короосу талаадай аңгыраган.

Тээ сөрүдө топ киши дуу-дуу этет
үймөлөктөп, колдорун сербендетип.
Капылеттен Акбозум кулжуң этет
кулак жыйрып, таноосун дердендетип.

«Түшүнүз» деп жыпылдап, жакшы күлүп
жылоосуна жармашса жаңкы жигит
чунаң этип качырып, чапчып ийип,
атым

типтик

секирет

так түйүлүп!

Оозун тартып, тизгинин тутам бекем,
сес көрсөтөм «ай-ай!» деп бийигирээк.
Мени такыр түшүрбөй түшөм десем,
чиркин атым

ийиктей

чимирилет!

Оозун тартып, тизгинин тутам бекем.
«Чай ичиң» деп жалдырайт тиги жигит.

Мени такыр түшүрбөй түшөм десем,
ойрон атым

ойдолойт
чимирилип!

Ал-аңгыча денеси дирт-дирт этип,
камалгансып ажалдуу каргашага,
жан кашая кишинеп, үркүп кетип,
аткан октой

атылат
дарбазага!

Дарбазаны тарс ачып чыгат дагы,
ала качат!

Жармашып жалга бекем
жалт карасам:
дарбаза канаттары
далбаң-далбаң
силкинип калган экен!..

Ат тизгинин бек тартып, зорго жыям,
Бир чал чыгып алдыман оропара:
«Качып чыктың каракчы ордосунан,
бар экен,— дейт,— ооматың оо бечара».

Эсим чыгып эми мен бара жатсам,
мени атайы токтотуп дагы бири
минтип айтат: «Сен, белең баягы атчан?
Баш кесерлер койдубу сени тирүү?
Барган адам кайтчу эмес а тараптан,
барган адам калчу эмес деги тирүү».

Тирүү келем ийиндей көчө менен,
туягын ат тыпа-тып дабырттатат.
Тар көчөдөн теминип өтө берем,
мени бая, көргөндөр таңыркашат.

Атым келет жолу тап көчө менен,
такалары шаңкылдап абан салат.
Кең көчөдөн койкоюп өтө берем,
кезиккен эл күлүңдөп карап калат.

Жетине албай жылкыга текилдеген,
жыргап угам дабыртып такылдаган.
Ойлоп коём кесепти эпилдеген,
ойго түшөт бир туруп катын-балам...

Уулум, уулум, Акбозго ыракмат де,
а болбосо анда мен өлөт элем,
атаң анда а дүйнө кулап кетсе,
бу дүйнөнү сен кайдан көрөт элең?

Болду мага акбоз ат ырыс-кешик,
эки көзүн төрт кылдым далайлардын.
Кыйла-кыйла кыялга кууп жетип,
далай-далай ажалдан аман калдым.

Анан бир күн малынды башым муңга:
кош айтышып күлкүлүү дүйнө менен,
Акбоз аттын үстүнөн атылдым да,
түштүм учуп
түз эле
түрмөгө мен!..

Жатпадымбы эки жыл жашырында
жабыр тартып жалаадап ак түрүмдө.
Айбым жогу билинип акырында
араң-араң ыргалып кайттым үйгө.

Сырымдагы сыр-боёк түлөп түшүп,
калп кыялым кагылып жалбырактай,
кайтып келдим шалпайган мүнөз күтүп,
жаным бирок тазарып мөл булактай.

Бар тилегим: тынч гана оокат кылып,
мээнет этсем төгүлүп терим жерге...

Келемиш деп бир күнү ун тарттырып
түшүп бардым сайдагы тегирменге.

Калың талдуу сай менен баратамын,
кош үзөңгүм чалынат кызыл талга.
Али эсимде: жыңайлак бала чагым
бутун далай канаткан ушул сайда.

Келатамын кең сайдын чети менен.
Бироокумда сай талдар арасынан
чыгат бир үн чыңырып кишенеген,
чыгат үнү жылкынын жаны ачыган.

Жалт караймын: серпилип серең-серең,
тал чыбыктар термелип калат улам,
күчүркөнө обдулуп турам деген
аттын башы карандайт арасынан.

«Карыпчылык түштү экен кайсыл атка,
чыңырды го кетчүдөй таш оюлуп?»

Жакын барсам, жан үрөй обдулат да,
кайра ордуна шалк этет очорулуп!

Тааный коём! Куланам жерге бачым!
Акбоз атым! Кудайым берген атым!
Мага карай обдулат кайран атым,
окуранат койгулап талга башын!

Шап кучактап мойнунан эркелетем,
жыттайын деп баратып көкүлүнөн
сасык жыттан жипкирип селтең этем,
карай албай качырам көзүмү мен.

Қайра карайм дит багып, чымырканып:
жоор-жара денесин каптап бүтүн,
чычаңында чымындар оюн салып,
чамбыл ала кир басып аппак түсүн,
чылага чылк чыланып көчүк жагы,
каамыт тагы карарып мүрүсүндө,
арбак жатат үлдүрөп ысык жаны
арык этин сүрсүтүп тирүүсүндө.

Астындагы чыласын чылпылдатып
баш койгулап тиземе окуранат.
Қалса керек ачкадан көп күн жатып —
айланасы карайып такыраят.

Тегирменге жүгүрүп барам дагы,
чака толо ысык суу сурап чыгам.
Сууга аябай талкан-ун чалам дагы,
аттын жайын акырын сураштырам.

Мен кеткен соң Акбозду чоңдор чанып,
ар ким минип кумарын таркатыптыр,
кошко чегип, туз ташып, кой кайтарып,
бели-бутун мертинтип ташташыптыр.

Күрсүнөм да, жөнөймүн чаканы алып,
Акбоз атка абайлап аны апарам.
Мага бир аз фкалооруй кадаланып,
аталага тумшугун салат анан.

Аттын башы чак келет чакага араң,
чака жерде чайпалың, кылт-кылт этет.
Жутат-жутат шимирип аталадан,
жуткан сайын кулкуну курт-курт этет.

Чака барат бөксөрүп кулагынан,
ат, кыйналат тумшугун батыра албай.

Тыным алат байкуш ат улам-улам
оңко катып, чакадан башын албай.

Башка кийин чакасын, төгүп-чачып,
италасын акыры тамам кылат.
Башы шылк дейт уурту көбүк чачып,
сүзүлүңкү көздөрү караңгылап...

Ала-киргил тамчылар сыйгаланат
италага малынган тумшугунан.
Көзүн, ачса акырын өйдө карап,
жаш көрүнөт жылтырап кычыгынан.

Алкыш айтып көзүнөн жаш токтогон,
телмир-телмир телмирсе мага карап,
тамчы-тамчы жаштары, мончоктогон
тамчыларга аралаш тумаланат...

Кирпиктерин ирмесе желпир-желпир,
чүңүрөйгөн көзүнүн чарасынан
жүгөрүдөй чоң жаштар мөлтүр-мөлтүр
тамат улам куланып, тамат улам...

Карай албай дит багып терс бурулам,
ый аралаш үн менен калтыраган:
«Акбоз, Акбоз, Акбозум,— деп шыбырайм,—
алып калам мен сени кантип аман?!»

Кайран атты ажалдан кызганамын,
кызгансам да көрсөтүп куру, кайрат,
тегирменге кыйкырып үн саламын:
— Салгылачы кыйнабай муну жайлап!

Туталанып атыма шап минемин,
чаап, жөнөйм сай менен тарак-тарак.
Ыйлап барам эзилип эт жүрөгүм,
көз жашымы шамал-жел жалап барат.

Акбоз аттын карааны көз алдыма ,
кайра-кайра карандайт өчкөн айдай.
Чөгүп-чөгүп көңүлүм караңгыга
ыйлап-ыйлап баратам токтоно албай.

Кыйын--кыйын күн көрүп, ачка калып
кыйналганда кылайып жаш чыкпаган
көздөрүмөн көлкүлдөп жаштар агып,
кыя менен үйгө мен кайтып барам.

Чыйкан' жара чыккансып ырысыма
ырбай-ырбай сыздатат улам кайгым.
Көздөн жашым сарыгат мурутума,
тырышсам да жашымы тыя албаймын.

Адам чыгат алдыман анда-санда,
өтө берем аларга тик карабай.
Соолугам деп өзүмдү алдасам да,
өпкө кагып өрөпкүйм жаш баладай...

Баскычакты буулуккан муң-зарымы
качан өтүп кыядан, бел ашыпмын.
Байкаштырсам — артыңган буудайымы
тегирменге таштабай келатыпмын.

Колду шилтеп, аңгыча сууга жетем.
Жаш чайыган бетими чайкап туруп
бир карасам:

асманда турган эчен
Акбоз аттай

булайган
аптак булут!

ЭЛЕГИЯ

Уйгу-туйгу шамалдуу күз түнүндө
Уктай албай кыйналам чоочун үйдө.
Теректери шуулдап шоокум салат
Терезеден калдайган тоо түбүндө.

Жалбырактар жабыла үн чыгарып,
Жаны тынбай күйүттүү күү чыгарып
Шуу-шуу этет качырып уйку кушун,
Шуу-шуу этет көңүлдүн тынчын алып.

Шуулдаба, терегим, теректерим,
Шуулдасаң, эсиме келет менин:
Өткөн күндүн өчүңкү элестери,
Өмүрүмдүн өкүттүү белестери.

Шуулдаба, терегим, теректерим,
Шуулдасаң, ыйлагым келет менин...

Тоо койнуна кысылган кыштагымда,
Там-ташы бар түзөңдүн төш жагында
Турар эле шуулдап миң түп терек
Тигип койгон атакем жаш чагында.

Оо, мен анда бактылуу бир баламын,
О.он, күлкү, көпөлөк — уулаганым.
Уктаганым байкабай калар элем
Угуп жатып теректер шуулаганын,
Убайымдуу алдейлеп ырдаганын.

Шуулдаба, терегим, теректерим,
Шуулдасаң, ыйлагым келет менин...

Каргадайдан бир өскөн моюндашып
Кайрап агам экөөбүз коюндашып

Уктап жатсак, теректер ойготчу эле
Желбиреген жел менен шыбырлашып,
Жашыл көркүн жай гана шуулдатып.

Шуулдаба, терегим, теректерим,
Шуулдасаң, ыйлагым келет менин...

Апам өлүп, артынан атам ооруп,
Айыкпаган дартынан каза болуп,
Ошондо да теректер шуулдаган
Коштошкондой көрүнөө капа болуп,
Кошок айтып жаткандай созолонуп.

Шуулдаба, терегим, теректерим,
Шуулдасаң, ыйлагым келет менин...

Өтүп барат бул заман зуулдаган,
Өтүп барат зуулдап улуу заман,
Кайрандарым, а силер жатасыңар
Терек мунун туйбастан шуулдаган.

Кадиги жок болсо да бир өлүшүм,
Кайсы күнү өмүрүм түгөнүшүн
Капарга албай жүрөмүн, кайрандарым,
Терек күүсүн эшитип силер үчүн.

Шуулдаба, терегим, теректерим,
Шуулдасаң, ачышып каректерим
Шуу үшкүрүп ыйлагым келет менин!..

1968—1978

БӨБӨК

Апасы уул төрөп берди маган.
Жаны анын — үлбүрөгөн бир байчечек.
Өзү анын — бир кызыл эт ылжыраган.
Аны азыр укпайт дешет, көрбөйт дешет.

Биринчи жатып ичер келди маган.
Суу кылып улам-улам жалаягын,
ал уктайт күн-түн дебей. Мен кубанам.
Тирүү жан! Быш-быш этет! Ананайын!

Кайдыгер элдин берген баасына да,
калбалуу дүйнөдөн да жок кабары.
Сезилет жашоо даамы азыр ага
бир гана сүтү болуп ак маманын.

Күн сайын караргансып кашы барат.
Ачылат аздан кийин көз, кулагы.
Карасаң анан бир күн: басып алат
ыргалып жаңы чыккан чөп сыңары.

Талпынып там-туң басат тоону карап.
Жер катуу. Дымак тоодой. Басуу кыйын.
Жыгылып, башы менен таанып алат
калдайган кара жердин катуулугун.

Мен ага аюу берем кара баркыт.
— Сындырбай ойно! — деймин берип жатып.
Ал дароо чуусун чубайт жара тартып —
ичинде эмне барын көрүүгө ашык.

Ал үчүн бардыгы сыр жер бетинде,
чарчабайт сыр түйүнүн чечемин деп.
Ал жашайт табышмактар дүйнөсүндө,
ал жашайт жандырмактар мекенинде.

Жүгүрөт утур тосуп келечегин
өрөпкүп, шаттык күтүп, күлүмсүрөп.
Билет ал кайгынын да бар экенин,
ачат ал сүйүүнү да биринчи ирет.

Аталык салтын кылып наалып кирем,
какинаным акыл айтам, кайрат айтам.

Бирок ал мен айткандын баарын түгөл
бир өзү ачып чыгат кайра баштан.

Ал азыр уктап жатат тонго оронуп,
тыбырап, серең-серең кыймыл этип.
А тышта турмуш кирген дайра болуп
күркүрөйт түбүнөн таш күлдүрөтүп.

Ал менин кубанчым да, мурасчым да.
Ага мен кандай мурас калтыра алам?
Арийне, карк кыла албайм аны алтынга,
бере албайм сарай куруп жаркыраган.

Балага өмүр бердим күн астынан.
Эми ага ак-карасы каршылашып
жашаган дүйнөнү мен мурас кылам.
Ал өзү алсын ачып, алсын ачып.

1965

УЙКУСУЗ ТҮНДӨР

(Л и р и к а л ы к п о э м а)

Чыңгыз Айтматовго

I

Жер шары тегеренип бараткандыр?
Бир жерде, балким, азыр таң аткандыр?
Биерде, караңгы түн. Бөлмө жымжырт.
Бир гана тышта тынбай төгөт жамгыр.

Жамгыр бир катуулайт да, жайлап калат.
А мени жамгыр мисал ойлор сабап
жүдөтөт. Менин башым Жер шарындай
айланып, Жер шарындай салмактанат.

Чарчадым андай басып, мындай басып.
Кетти окшойт чалагайым ойлор качып.
Ойлордун эң оору чөгүп мага,
отурам ыймалыма маңдайлашып.

Столдо графин суу маган шерик.
Суу турат кадим эле суу өңдөнүп.
Өзүмдү ушул түнү ыйманыман
дал ушул суу сыңары турам көрүп.

Мен мына. Өмүрдө бир кыранды ашып,
эл менен салабаттуу саламдашып,
дегеле... кадыресе адам өңдүү
көтөрүп жаман башты жүрөм басып!

Мен мына. Кеч жатам да, эрте турам,
жакшы иштин жайын ойлоп баш катырам,
бирок да бардаш кылбай басып кетем
кубалап көр оокаттын аркасынан.

Эх, дүйнө, керең дүйнө сөз өтпөгөн,
мен сени тосуп баатыр жүрөк менен:
«Өмүрүм сүйүү, күлкү, күрөш менен
өтсө» деп тилек кылган эмес белем?!

Ал тилек алыс калды арып, кирдеп.
Төгүлдү далай ирет өрүк гүлдөп.
Мен болсом өзүмдү алдап жашап келем
көп эле кишилерден дурусмун деп.

Пайдасыз өзүмдү алдоо батып жанга,
ичимди арман аймап ачышканда
купуя чыңырамын: «Байкуш башым,
кутулам деги сенден качып кайда?»

Кутулуш кыйын нерсе. Өмүр кыска.
Бир гана кыял учат өтө алыска..

Дагы эле бакыт тилеп бүткүл денем
көлкүлдөп толуп турат кусалыкка.

Же бакыт кур үмүттөр жетелеген?
Болбосо кур кыялдар көкөлөгөн?
А балким, өтүп кетер таалай күсөп
адамдын бүт өмүрү куса менен?

Ким билет... Кыйла заман өттү арадан,
жүрсөм да эл катары эсен-аман,
бир башка касиеттүү бакыт күтүп,
өзүмө өзүм тойбой кусаланам.

Же тагдыр мени ушундай жараткандыр?
Же буга да бир бөлөк себеп бардыр?
Билбеймин. Саат чык-чык. Бөлмө жымжырт.
Бир гана тышка тынбай төгөт жамгыр...

II

Лйгайлап бу дүйнөгө ыйлап келдим.
Андан соң куурап көрдүм, жыргап көрдүм.
Жашадым аштык экпей, бирок нан жеп,
ах, дүйнө, канча адамга милдеткермин!

Бирөөлөр жалып кечип кансырады,
мээнеттен назик колдор какжырады,
мен болсом китеп окуп бекер жүрдүм,
камым жок эчтемеден хап сыңары.

Бирөөлөр жүрөт сууда, тоңот кырда,
кыйналат күйгөн цехте, күн астында,
бир гана ошол үчүн жок-барды ойлоп,
ыр жазып отурамын мына азыр да.

Көп нерсе түштү мага бекеринен,
Күн көрдүм башкалардын эсебинен.

Алардын ченем жетпес эмгегине
кайтардым жооп кылып эмнени мен?

Жүрүшөт бербесем да эч таарынбай,
бергенин бек кыйкырып колко кылбай.
Өзүмдү сезем дайым сүт бербеген,
а бирок жемге тойбос опкок уйдай.

Бар эле жалгыз агам эрки кыйын,
кор кылды үч жетим деп жашчылыгын,
мен жаңы эр жеткенде жумду көзүң
көрбөстөн бу дүйнөнүң жакшылыгын.

Кынжыйып кыйылбадым кардым тойбой,
чоңойдум азар тартпай, азгын болбой.
Ах, кандай карыздармын тирүүлөргө,
алдында өлгөндөрдүн парзым тоодой!

Санаалаш досторум бар сан жетпеген,
абалтан атымды атап ардак менен
аңдышат менден көптү. Мен алардын
айыпсыз үмүттөрүн алдап келем.

Карасам чынар терек чырпыгына,
аз жылда жарайт тамдын устунуна.
Өмүрүм өргө чапты, тууган элим,
мен келем тыгын болбой жыртыгыңа.

Тайлак да тез жетилет бут төшөлүп,
нар болот, актайт атын жүк көтөрүп.
Замандын жүгүн ташып, ата журтум,
а балким, күч бербедим бир төөчөлүк.

Ыйманым карайт чыгып капкасынан,
ага мен тик бага албайм — көз жашырам.
Ах, дүйнө, жаш отуздан озсо дагы,
аң-сезим жаштык кылат өз жашыман!

Качырып тирүүлүктүн оңой жагын,
миң жылдык наадандыгым жеңе албадым...
Кээде мен баарын чындап ойлоп келсем,
татыбайт ичкен ашым, жеген наным.

Бүгүн да оор ойлор түн уйкудан
калтырып, баш зыңгырап, күйүп турам...

Ах, бирок эртең баарын унуттурат
түйшүгү көр оокаттын ыбырсыган!

III

О анда сезимде жок эч бир сынык,
кыялым — жазгы асмандай мөлтүр, тунук,
кыпкызыл шар сыңары тентек жаным,
дирилдеп, жерге тийбей, көккө умтулуп.

Окшошуп мен бүрдөгөн жаш даракка,
айланып турмуш бүтүн жазгы бакка,
көрсөтпөй көрксүз кара бутактарын
көмүлүп туташ жашыл жалбыракка.

О анда түшүм айдың, күлкүм жарык,
айланам мунарыкка бүт чулганып,
алыстан кылактаган келечегим
азгырып, миң кубулуп, сыйкырланып.

Эррекеп эс талдырган көктөмүмө,
көз тойбой тамшандырган көркөмүнө,
мындан да сулуу дүйнө күткөн өңдүү
өрөпкүп чү койдум мен эртеңиме.

Үлбүрөк үмүттөрдү мен өңөрүп,
көзүмдө көгөргөн жер тегеренип
келатып, чын турмушка урунганда,
атыман алыс түштүм көмөлөнүп.

Көздөрүм көк пардасын жыртып алды.
Асманым жерге кулап, быркыранды.
Тарады жалган элес мунарыгы.
Жаштыктын аңгыраган журту калды.

Карадым айланама жалдырап суз.
Какчайган каткалаң жер мелтиреп түз.
Сопоёт жалбырагы түшкөн дүйнө.
Уркуят бак-дарактар жалбыраксыз.

Көз салам заарканып алдыма мен.
Шалдаям — талды жаным, талды денем.
Башкасын айтпасам да жашап өтүү
мага эми эрдик болуп калды белем.

О анда күр жайлоодо жүргөн таймын,
тайрандап көңүлдө жок күмөн, кайгым.
Ат болдум. Тай чагымы сагынамын,
аттиң ай, ага кайтып бара албаймын.

IV

Жер шары салмак менен тегеренет,
бирде күн, бирде түнүн ала келет,
үстүндө мүнөт сайын кыйналып да,
кыйналбай миң-сандаган адам өлөт.

Артымда аздыр-көптүр калды заман,
замандын агымында жүрдүм аман.
Көп көрдүм: күм-жам болду кыйындар да
түбөлүк өлбөчүдөй зыңгыраган.

Айрылып канчасынан жарык күндө,
айрылып канчасынан көгүш түндө,
айныбай бир чындыкка жетти көзүм:
өлбөгөн эчтеме жок жер үстүндө.

Өлүм ак. Жаралганга өлүм келет.
Өлмөй парз. Дал ошондой болуу керек.
Табият эң адилет: баары алмашат,
кеткендер келгендерге орун берет.

Чын сырым: акындардай дайым мени
кайгыртпайт бүт дүйнөнүн өлүмдөрү.
Акындар аман болсун. Арзыйт мага
ачуусу бир өлүмдүн өзүмдөгү.

Ажалым бир убакта алыс деген
жыл сайын арбын-арбын арыш менен
жакындап келет мага. Бир жагынан
мен дагы аздан-аздан өлүп келем.

Кайгырган, чыкчырылган, күлүндөгөн,
алышкан оокат, санаа, сүйүү менен
ушу мен, ушул өзүм жүргөн тирүү
бир күнү ойрон болом бу дүйнөдөн.

Мен өлөм — көмөт эл-журт көргө тепсеп.
Көрбөймүн көйкөлгөнүн жерде көк чөп.
Кайдыгер жата берем таш мисалы,
а тургай ыйлабаймын өксөп-өксөп.

Баары чын. Эч күнөм жок өлүшүмдө.
Күнөм жок сөөгүмү калк көмүшүндө.
Айтсаңар, ошондо мен кантип жалгыз
каламын капкараңгы көр ичинде?!

Күч берип жеңгеним да, жеңилгеним,
тиштенип тырмышканым, темингеним
орду жок опоосуз бир далбасабы?
Айтсаңар, максатымбы өлүм менин?!

Көргө окшоп кусалуу түн түк унчукпайт.
Көрүнүп көзүмө өлүм чыбырчыктайт.

Баратам узагансып... Бакырамын!!
Бакырсам, демим бүтүп, үнүм чыкпайт...

Коркунуч бир мүнөткө боройлогон
басаңдайт... Шуу үшкүрөм. Жай ойлоном.
Амал жок ырайымсыз акыйкатка,
бир күнү тыйпыл болом. Тамам болом.

Жомок да жайын айткан а дүйнөнүн,
а түгүл балам, ишим, атым менин
артымда калары да алдай албас
турган соң айланчыктап башымда өлүм.

Ажалым — кар көчкүсү баш бербеген,
калбаймын андан аман кантсем да мен.
Өлүм ак. Өлбөгөн жок. Мен дагы өлөм.
Ах, бирок өлгүм келбейт анткен менен!

Демейде жүрөм элдин арасында
өлүмдөн эч кабарсыз бала сындуу.
Ойлонсом, оймок кылып заманамы,
шалдайтат чапкан өңдүү канатымды...

V

Мага Күн: «Мен да өлөм,— деп безилдеди,—
бир күнү отум өчүп өзүмдөгү».

А менин өмүрүмчү? Ал — бир учкун,
замандын леп эткен бир көз ирмеми.

Анан мен созулчудай жол алыска
делгирип, чолом тийбей дем алышка
таймашам, тырбалаңдайм, далбас урам
ушу бир кирпич ирмем аралыкта.

А бирок ойлоп баксам терең-терең:
алдастап андай-мындай деген менен,

бактылуу бир кокустук окшобойбу
өмүрүм көз ирмемге серендеген.

Бу сөздү күнөөсүз бир күлкү дебе:
дүйнөдө төрөбөгөн түркүн эне
жок эмес. Анын бири апам болсо
туулбай калышым да мүмкүн эле.

Бир туруп мамындай бир ойго батам:
«билимге» жетсе кокус кайран апам,
ким билет, мен шордууну өз боюнан
алдырып салат беле алда качан?

Бар экен бак-таалайы бабалардын,
уланып уңгусуна мен алардын,
өчүрбөй өзөгү узун өмүр отун
төрөлдүм! Өлбөй өстүм! Мына бармын!

Ачалбай жаңы бөрткөн гүл-бүрлөрүн,
көрө албай бир зыйнатын бул дүйнөнүн
өлгөндүн миң жылынан өйдөрөөктүр
каткырып кайгыдан соң бир күлгөнүм.

Түбүнөн кылымдардын тебеленген
бу күнгө жашоо демин ала келген
өмүрүм — өзгөчө бир улуу сыйлык
табият марттык кылып мага берген.

Анан мен көз ирмемге менчиктеген
ал сыйды табияттаы марттык менен
карматып кайра өзүнө оңой гана,
кара жер кучагына кантип берем?

Бербесмин! Ай, ай, ажал ашыкпагын!
Мейли мен жер тырмалап ташыркайып,
а бирок милдеткермин сактаганга
ал сыйды калгычакты кашык каным.

Эл жүргөн сырын ачып, тилин билип,
мен жүргөн суусун ичип, гүлүн сүйүп
мээнеттүү бу дүйнөгө келгениме
кейнбей келтиремин шүгүрчүлүк.

Бактысын зарыктырып бат бербеген,
ачуусу алкагына чак келбеген
бу турмуш бейпил бейиш болбосо да,
тирүүлүк — тирүүлүк го канткен менен.

Макулмун мүшкүлүнө арыбаган,
куп деймин кубанчына жарыбаган,
кайылмын кайгы менен күрөшүнө,
какшаткан ыйын дагы кабыл алам!

Кол жууп кур кыялдын көйнөгүнөн
тартайган жыпжылаңач дүйнөнү мен
так ошол турушунча кабыл алып,
жашаймын жалтайлабай сүлдөрүнөн!

...Чыйралган кыл сыңары нервим жанып,
чайыттай башым ачык, көңлүм жарык.
Бир жактан түпөйүл түн мунарланып,
агарат таң акырын буурулданып.

Аздан соң арыбас күн кайта чыгат,
Боз кыроо. Каркыралар кайтат ыраак.
Мени да тирүүлүктүн күүсүн чалган
түйшүктүү жол чакырат, таң чакырат...

Өмүрүм өр таянып калды мына.
Мен эми салкын карап тагдырыма,
жол алам акташ үчүн башымдагы
адамдык карзымы да, парзымы да...

1968

ӨМҮР ӨТТҮ...

✓
Өмүр өттү өрөпкүп, өмүр өттү,
Өрөпкүгөн өмүрдүн көбү кетти.
Өттөй ачуу өкүнүч көп төгүлүп,
Өчүп-өчүп өксүдү' көңүл өртү.

Барк албапмын бапырап күн өткөнүн,
Байкабапмын жаш чагым зыр эткенин.
Кайнар булак сыңары ийип турган
Калды, мыпа, тартылып дымак-демим.

Кайчылашып кайгысы бактысына,
Жуурулушуп жаманы жакшысына,
Ойсурады көп өмүр орундалбай
Ойлогондун ону эмес, жартысы да.

Өлчөмүнөн өйдө-ылдый кемип-толуп
Өтүп кеткен өмүргө кейип коюп,
Өтөөсүнө чыкпаган үмүттөргө
Өзүм жүрөм тирүүлөй бейит болуп.

Сая түшпөй артынан бир өнөрдүн
Сай ташындай быркырап үбөлөндүм.
Өткөнүнө өмүрүм өмбүл-дөмбүл
Өзөлөнүп кимди мен күнөөлөймүн?

Табиятка акым жок таарынгыдай:
Талант, зээн, мээримдин баарын «кудай»
Ушу мага бүкүлү берген экен
Упуратпай майдалап таарындыдай.

Эч жөнүм жок эл-жерге өпкөлөргө:
Эркин өстүм өркөнү өскөн элде.
Кенен алды керт башым мүмкүнчүлүк
Көпчүлүктөй көгөрүп көктөгөнгө.

Қастар тигип каршыккан өзгө бирөө
Өксүткөн жок өмгөктөп көз көрүнөө.
Өзүм гана, бир өзүм күнөөлүмүн
Өмүрүмдүн өнүмсүз өткөнүнө.

1986

СЕН ЖӨНҮНДӨ

I

Түндө менин
түшүмө кирдиң.
Көйнөк кийип жүрүпсүң көгүш-гүлгүн.
Эл көп экен жаныңда. Мени көрүп
бетиңден гүл ачылды — жайнап күлдүң.
Түндө менин
түшүмө кирдиң.
Күлдүң дагы, кайрадан кабак түйдүң,
«эми менин тапканым башка» дедиң,
«кечиктиң» деп таарынып өпкөлөдүң,
мен ишенбей көзүңө карап күлдүм.
Түндө менин
түшүмө кирдиң...

II

Бу түш өзү мен үчүн кокус эмес,
сенин көңлүң бирдеме туйса керек,
жүрөгүмдүн черинде уктап жаткан
махабатым ойгонуп турса керек,
кар алдына басылган сезимдерге
келсе керек жаз айы нур себелеп...

III

Жолукканда адамдар күлүп сага,
мээрин төгүп сый-урмат кылышса да,

төбөсүнө көтөрүп жан досторуң
эркелетип, бөпөлөп турушса да,
баары бир сен жетимсиң
бу дүйнөдө,
баары бир сен жалгызсың
бу дүйнөдө,

эгер сени түшүндө күндө көрчү
жер үстүнөн бир киши табылбаса,
эгер сени алыстан ичи элжиреп
кусаланып, саргайып сагынбаса!

IV

Қылактап көйнөк кийип көгүш-гүлгүн
түндө менин
түшүмө кирдиң...

МУҢДУУ БАЯН

(Поэма)

Денесине илмейген, аласа бой
делдең кулак чоң башы жарашпаган
жүрдү жашап дүйнөдө бир жаш бозой
келбет жактан табият карактаган.

Кең багелек сүйрөлүп шымындагы,
көөнө куртка, фуфайка — жупун кийим.
Аз келгенсип бир ага мунун баары
анан калса кантесиң жетимдигин!

Бактысыдыр а кезде а баланын,
же шорудур бактыдан кур калтырган:
айтор, өзү сезчү эмес бул абалын,
кейпинин да кандайын билбей турган.

Билбей турган даамы шор жашоо тузун,
билбей турган кытмырлык өнөрүн да,
билбей турган өмүрдүн опоосузун,
билбей турган бир күнү өлөрүн да.

Дем-дымагы жанашып ак булутка,
жүрөгүндө жалбырттап күйүп жалын,
жалаң гана ишенчү жакшылыкка,
кылдай кара жок эле оюнда анын.

Кыял менен күн көрүп жүрөр эле
китептерден иликтеп эңсегенин.
Бою жапыс болсо да сүйөр эле
бу дүйнөнүн эң бийик нерселерин.

Ары жок бир шайтан го чиркин үмүт,
адам билбейт өлгөнчө осол жерин:
өзү жаман болсо да жаңкы 'жигит
жакшы көрчү кыздардын гөзөлдөрүн.

Кылаң эткен кайгы жок ой-эсинде,
келечекке жадырай күлүмсүрөп,
жашоо күчү чатырап денесинде,
туюк черге думукчу сүйүү тилеп.

Сүйүү тилеп, балам ай, не кыласың,
кереги эмне жөтөлдүн көк жетимге?
Айла барбы, сүйүүгө кабыласың
адам болуп жүргөн соң жер бетинде.

Жаш жигиттин жүрөгүн мыкчыган дарт
жашырын бир оорунун жышааныбы?
Жок, бул өзү жамырап чыкты жайнап
махабаттын безгектүү кызамыгы!

Турмуш менеп кыялда баккан ойлор
дал келсечи дайыма, атаганат!

Жакшы көргөн кыздарын жаш бозойлор
кыялынан жакшыртып жасап алат.

Балтайган же иймейген сойкулар да
мажнундарга көрүнөт периштедей.
Сокур сүйүү көңүлдө толкуганда
шуркуялар сезилет нариштедей.

Азгырылып ышкыга улам-улам
ашык жигит жалындап күйө берет,
реалдуу кызды эмес, кыялынан
жаратканын жалбарып сүйө берет.

Балким, биздин бозой да ашыглыктан
башы айланып, карайлап калган чыгар,
тейтейген бир чырайсыз бакыр кыздан
айдай пери жаратып алган чыгар?

Тамашасын тагдырдын карагыла:
бир селкишин апачык асман сындуу
айдың тунук кашкайган жамалына
ашык болуп алганын айтпайсыңбы!

Жүзүндөгү албырган кызылынан
нур таралып жарык күн шооласындай,
кийип чыкса көйнөгүн кызыл ыраң
кылактаган кырдагы жоогазындай,

көздөрү бар күнөөсүз бакыракай,
кылыгы жок кыздардай миң амалдуу,
болсо дагы бойтойгон татынакай,
бир кыз эле жөнөкөй реалдуу.

Реалдуу кыз эле бойго жеткен,
батинкесин басчу эле кычыратып,
болот эле өпсө аны алма беттен
бек кучактай денесин кысыратып!!

Өнмөк кайда... Кучакташ оюнда жок...
Жаныруун сыр санаасын сабыркатат.
Жадагалса чыга албайт жолун тороп,
жакын келсе жалтайлап алыс качат.

Эл көзүнө көрүнбөй жалгыз кетип
алыс жактан акмалайт өткөн жолун,
кызды көрсө сезими жалбырт этип
дуулдатып кызатат бүткөн боюн.

Каршы алдынан чыкса кыз капылеттен
каны дүр-дүр дүрүлдөй күйүп-жанат,
башы айланат танчудай акыл-эстен,
как ордуна кадалып туруп калат.

Өзү атайы бара албайт көз көрсөтүп,
жай жолукса сүрдүгүп салам айтат.
Кызамыгы сүйүүнүн безгектетип,
уктай албайт түн бою чабалактап.

Анан бир күн жарылды сары дарты,
сары дарты жүрөгүн жаралаган:
курбусуна а кыздын зарын айтты,
зарын айтты аптыгып арац-арац...

Курбу кызы коштогон селки менен
кээде-кээде киного бирге барат.
Кыз түрүнөн суз гана мелтиреген
жаны чыгып, сөз таппай буйдаланат.

Курдаштары кезиксе кеби күчөп
кулушундаган куудул бир жанга айланат.
Жалгыз калса кыз менен үнү бүтөт,
тил байланып жалдырайт жал-жал карап.

Кабар бербей сүйбөс же сүйөрүнөн,
канашы кыздын кайдыгер караганы

кут учуруп бүдөмүк күдөрүнөн
кайгы-шорго кайнатат а баланы.

Кызга барып «сүйөм» деп сырын айтса,
сырын айтса санаалаш ынак санап,
«сүйбөймүн» деп кыз ага чынын айтса,
дүйнө кыйрап калчудай сыяктанат.

Айлар айга, жылга жыл уланса да,
ал экөөнө табылбайт бир данакер.
Кыз мелтирейт окшошуп муз аскага,
бозой көзү бозорот ого бетер.

Андап көрсө жай жатып, акылынан:
«сени сүйбөйт, кой» деген үн угулат.
Айрылчудай жатындаш жакынынан
кызды бирок кыялбай кыцырылат.

Көкүрөктө күйүтү дөбөлөнүп,
күндөн күнгө көбүрүп кусалыгы,
кызамыгып сүйүүнүн жара бөлүп
атып чыкты акындык кызамыгы!

Ойготом деп сөз менен кыз жүрөгүн
ырлар жазат күн-түнү башын албай.
Азап чегет өлчөмсүз сүйүүлөрүн
өлчөмү бар саптарга батыра албай.

Арасында ырымын чала калып,
айтар сырым бүдөмүк калабы деп,
ар бир сөздүн үстүнө кадаланып,
кайра-кайра көчүрөт далай ирет.

Күндүр-түндүр көңүлдө кайнаган ыр
күйүп чыгат кызарып чычаладай.

Бир акын да ырларын жазбагандыр
кыйноо тартып сенчелик, бечерам ай!

Бир альбомго көчүрүп ырларын бүт
берип ийди бирөөдөн селкисине.

Кайран ырлар! Кайран сөз! Кайран үмүт,
кайран үмүт сыйынган сөз күчүнө!

Сөз күчүнө сыйынган кайран үмүт,
кайран үмүт күнөөсүз кыялдагы!
Кетсе дагы жалын-от ырда күйүп
кыз мээримин жандырып ийе албады.

Ийнсе да азыраак, кыз көңүлү
дале көпкөк гүнчадай¹ гүл ачпаган:
карашында жок анча өзгөрүлүү,
мамилеси жигитке илең-салаң.

Байкуш бозой бел байлап тобокелге
кетем десе а кызды ала качып,
колунда жок кашайгыр кара теске,
үстүндө жок өчөйгөн кара алачык.

Кайгы басты жигитти, кайгы басты,
кыстады шарт кайгыга аралашып.
Илең-салаң жүрдү кыз. Аңгычакты
башка бирөө кетти аны ала качып!

Кур үмүткө алданып улам-улам,
бакыт жолун басканбы кыйшыгыраак,
биздин жигит сүйүүнүн мунарынан
кара жерге күп этип түштү кулап!

¹ Гүнча — ачыла элек гүл, боткогу, бутон.

Жерде жатып караса айланасын,
калган экен дүйнөнүн көркү качып...
Турду дагы...

көтөрдү

өйдө башын...

ыйлаган жок...

өлгөн жок...

кетти басып!

Муңдуу тарых кетти өтүп күн астында.
Муңдуу баян! Мен айттым болгон чынын.
Баарынан да муңдуусу турат мында:
багы тайкы а жигит мен болчумун...

* * *

Анда-мында оюма түшсө дагы,
калдым кокус кайрылып арманыма.
Туңгуч сүйүү! Ал кандай бүтсө дагы,
жашчылыктын жаркын бир майрамы да!

Эмне болот кээде аны эсине алса,
айыппы же азыраак айтып өтсө!
Ашыгым деп мен түгүл, Петрарка
зарланыптыр элжиреп сантиментке.

Бир селкини жашында сүйүп калып,
мен сыңары а дагы кызга жетпей,
ошо кыз деп ыр жазып күйүп-жанып
өткөрүптүр өмүрүн өксөй-өксөй.

Жаңы күйүп Феттин да жалын окшоп,
жаш чагында жоготуп ашык жарып,
ыйлай-ыйлай ыр менен аны жоктоп,
өткөн экен дүйнөгө чачып зарып.

Өмүр бою өксөгөн мажнундардын
мөңрүмүнө өлчөмсүз ким теңелет?
Бирок тиги зарланган маркумдардын
көр оокаттан колу бош болсо керек.

Бейгам адам аны да, муну сүйүп
көп нерсени кур бекер ыйык кылат.
Банка түшсө түйшүктүү тиричилик
сүйүү эмес, үмүттү унуттурат.

Ал эми мен — оокатка чара барбы —
эстей бербей эскини шуу үшкүрүп,
кажаң-кажаң карч уруп кара жанды
токоң таап жеп жүрөм, шүгүрчүлүк!

1968

САГА

Айткан элем мажнун чакта сага мен:
«Апаң сени бир мен үчүн төрөгөн».
Лйшыбаймын ал сөзүмөн дале мен:
Жалгыз мага жаралган бир жан элең.

Сага тушташ көз жарган көп кишиден,
Сага жашташ жалпы балдар ичинен
Жалгыз сага жар болууга, а балким,
Бу жалганга келгендирмин ушу мен.

Баягыда баш кошкондо экөөбүз
Бассак-турсак балатыдай кош-эгиз,
Бир жагынан пейлибиз да бап келип,
Болбойт беле турмушта бир гөзөл иш.

Жагыныштуу азил айтсам жаркылдап,
Жаңырыктуу сенни күлкүң шаңкылдап,

Бирди-жарым коога түгүл, көр жеме
Биздин үйгө башбаккандан тартырмак.

Жан эркем ай, жарым болсоң эгер сен,
Өмүрдөгү өтүп далай белестен,
Көр оокаттын көп түйшүгүн экөөлөп
Көтөрмөкпүз кабак-кашым дебестен.

Уул тапсак, кут түшкөндөй кудундап,
Кыз болсо деп кийинкисин утурлап,
Басып жүрсөк балдар аман, баш аман,
Бакыт бизден качып кайда кутулмак?

Бирок тагдыр төлгөсүн терс таштады:
Анда менден артык көрдүң башканы.
Байкаштырсам, бак-таалайга тунган жок
Бай үмүттүү ак никендин арт жагы.

Көрүнгөн кыз аркасынан сүйрөлүп
Көпкө жүрүп, алдым мен да үйлөнүп.
Андан бери аламандап келемин
Опоосу жок оомал-төкмөл күн көрүп.

Кайран жаштык кайра жанса жаңырып,
Калсам эгер кайра сага кабылып,
Эч бир жанга ээлеттирмек эмесмин,
Эркем, сени ээрчисем да ак уруп.

Өмүр-дайра аркасына агылып,
Өзүң кайра калсаң мага кабылып,
Балким, сен да барбайт белең башкага,
Менин ысык мээримиме багынып?

Бирок жаштык колдон кумдай төгүлдү,
Калды чөгүп көл түбүндө көгүлдүр.
Бушаймандуу чындык ушул: чиркин ай,
Бу жалганда жашоо жалгыз, өмүр бир!

Атаганат, «аркы дүйнө бар» деген
Апык болсо, арзып жүрүп анда мен
Сага жетип, кошо тартып тозогун,
Бейишине кирбейт белем сен менен.

Өксөп-өксөп ыйлайт белек бул жерде
Өлбөй тирүү күн астында жүргөндө
Экөөбүз тең оңбогондой жаңылып,
Эки бөлөк өксүк өмүр сүргөнгө.

Бирок мунум — кур кыялда күйгөн от,
«Тиги дүйнө бар» деген сөз — бир жомок.
Бушаймандуу чындык ушул: чиркин ай,
Бу дүйнө бар, мындан башка дүйнө жок!

Жалгыз дүйнөм жапжаш бойдон кулпурат,
Жалгыз күнүм кеч бешимдеп түнт турат...
Артын эстеп, алдын тескеп өмүрдүн
Аз-аз калам ыйлаганга буркурап.

Чымырканып башка түшкөн шорума,
Чыгат окшойм тирүүлүктүн соңуна
Өмүр кайра жанбасына өкүнүп,
Арман кылып а дүйнөнүн жогуна.

1984—1985

ТАМАШАЛУУ САПТАР

ДАРБЫЗДАН ДАРБЫГАН СӨЗ

(Пародиялар)

...бир дарбыз
бир күн кечке ырдарбыз.
(Эл ырынан)

ДАРБЫЗ ЖЕП ЖЫРГАП КЕЛЕМ

(Темиркул Үмөталиевге)

Бала чакта болгомун байга малай,
Дарбыз экчү ошо бай жерге далай.
Жатса дагы аңызда сай ташындай,
Мага дарбыз берчү эмес оңбогон бай.

Жаткан жерим каткалаң, дайыма сыз,
Кардым тойбой жыл бою маанайым суз.
Жер тамында үйүлүп чирип жатса,
Байбичеси жедирбейт мага дарбыз.

Бай-байбиче башкача сараң эле,
Дарбыздарын күнүгө санаар эле,
Кемип калса бирөбү, менден көрүп,
Жебесем да жедн деп сабаар эле.

Бышыкчылык болгондо, бакыл байым
Корутчу эле дарбызын мага дайым.
Жегим келип турса да, байдан коркуп
Жечү эмесмин ал тургай жарылганын.

Кумар элем дарбызга бала чакта,
Турар элем дарбыздуу бир кыштакта.
Бирок байдын айынан дарбыз даамын
Татканым жок жеткиче балакатка.

Ооруп калып кайнаган саратанда,
Ачка жатам камалып жаман тамда.
«Дарбыз жесем,— деп коём,— дарман кирмек».
Бирок аны мага ким берет анда?

Тамак кургап, ич сыздап, көөдөн ысып
Жатканымда дарбыздар көздөн учуп,
Тагдырымдын кыйынын туйду белем,
Жетти мага большевик желдей сызып.

«Тур, жетимчем!» — деди да, дарбыз союп,
Нанын кошо алдыма жайып коюп,
Мага баарын калтырбай жегизди эле,
Тыңып кеттим бат эле кардым тоюп.

Кат тааны деп большевик интернатка
Киргизгенде, жетинин тундум бакка.

Кечээкинин кээсин бир чыгардым бейм
Ошондо мен дарбыз жеп ынтыкканча.

Окуу менен жетилип кош канатым,
Орчун-орчун билимге толду башым.
Жаңы заман дарбызын көп жегенден
Жаңырыктуу доошу бар болдум акын.

Партияга ыр арнап урмат менен,
Бактыбыздын бийингин ырдап келем.
Телегейим тептегиз, дүйнөм түгөл,
Жайын-кышын дарбыз жеп жыргап келем.

Ашыглыктын карыбас болуп кулу,
Калеминен төгүлтүп бермет, шуру,
Жан жыргатып жыл бою дарбыз жеген
Мен бактылуу болбосом, ким бактылуу?

1986

ЭГЕР МЕН ДАРБЫЗ БОЛСОМ

(Насирдин Байтемировго)

Эгер мен дарбыз болсом,
Дардайып чоң болмокмун,
Жакшыга бышык чыгып,
Жаманга тоң болмокмун,
Сатса көп сом болмокмун.

Эгер мен дарбыз болсом,
Абдан көп жаралмакмын,
Дүкөнгө түшөр менен
Заматта таралмакмын,
Ырымдай таланмакмын.

Эгер мен дарбыз болсом,
Шекерге мол болмокмун,
Кызартып кызганычтуу
Көздөрүн толгон достун,
Кыздардын кучагында
Күн сайын ойгонмокмун.

Эгер мен дарбыз болсом,
Набаттай мөл болмокмун,
Сыркоого эм болмокмун,
Жер-суунун сүтүн эмбей,
Сүйүүгө тел болмокмун,
А кээде, аттигинин,
Акмакка жем болмокмун.

Эгер мен дарбыз болсом,
Түлкүдөй куу болмокмун,
Сыпчыга мени сөккөн
Сыпайы уу болмокмун,
Тымызын тындым кылып,
Кылымга дуу болмокмун.

Эгер мен дарбыз болсом,
Бөрүдөй көк болмокмун,
Мени жейм дегендердин
Кайра өзүн жеп коймокмун,
«Каниет!» деп коймокмун,
Даназа кеп болмокмун.

Эгер мен дарбыз болсом,
Тапчыл өрт болот элем,
Тап душман турпагында
Чыкпай да коёт элем,
Бышпай да коёт элем.

Эгер мен дарбыз болсом,
Дүйнөдө, атаганат,

Экөө эмес, жалгыз болсом,
Адамзат барктайт эле,
Апыртып мактайт эле,
Базарга сатпайт эле,
Музейде сактайт эле.

1986

ДАРБЫЗДАРГА САЯКАТ

(Сүйүнбай Эралиевге)

I

Команда: «Жерге түшүү!»
Жанын-күйүп ракетте келатып
атып чыктым —
шарт ачылды парашют.
Парашют
так төбөмдө көмкөрүлгөн
боз үйдүн түндүгү бир
эсеби жок желбоолорун
салбырата тагынган,
мен — казыкмын
желбоолорго байланып,
жерге карай кагылган.
Көз иштетем ылдый кылып башымы:
ээ төмөндө
бек курчапып меридиан кемсерлерин
Жердин шары жатыры.
Үстүндө Жер шарындай
томпойгон ала дарбыз.
Жер меридианы
дарбыздын меридиандарына
кыйма-чийме чырмалышкан...
Мен келатам
галактикалык жыйналыштан.

II

Қашқайған тамчы болуп кулап келем.

III

Сайылдым дарбыз аңызына
өткө кирген шприц ийнесиндей.
Чаң ызгыды бурк этип!
Маталған калыбымда
карасам айланама
көздөрүмү иштетип:
жымжыргтыктан жутуп алып бир чака
дарбыз жатыр дыңкыйып.
Тоголок дарбызды боосунан мен
тартып алып, жарып салдым
топтомолок Жер шарына күрс уруп.
Дарбыздын ички түсү
космостон эңкейиште
ракеттен шылынып түшкөн
кышкызыл өрт таризде.
Дүр этип кыялыма бүркүлүп,
бур деди кызыл жыттар.
Дарбыз үрөндөрү —
кызыл айдоодогу
капкара чыйырчыктар.
Қара үрөндөр — ак үмүттөр
өнүп чыгат кайта-кайта
мен космоско барған сайып
мага берип жаңы күчтөр!

IV

Үрөндөр — эртеңки мен.
Мен — бүрсүгүнкү дарбыз.

1969

ДАРБЫЗЧЫ ДЫЙКАН

(Сүйүнбай Эралиевге)

Өткөн улуу урушта
Өзүм көнүп миң ыкка,
Тууган болдум кыйышпас
Түрдүү-түрдүү улутка.

Кой көздөрү жылчыйган,
Кош таноосу быйпыйган
Самаркандык Сагаалы
Болду мага бир тууган.

Өңү кыргыз көрүнөт,
Өзү бирок көбүрөөк
Өзүбекче кеп уруп,
Өзүбекче сөгүнөт.

Агайындар көзү көк
Айтат аны: «Өзүбек».
А мен болсом шексинип
Андан сурайм бежиреп:
— Билеличи биз чынын
Кыргызсыңбы, жымшыгым?
— Жок, мен өзүм кушчумун,
Укчу белең?
— Укчумун.

Билет таамай жынысын,
Бирок билбейт улутун,
Улутум дейт уруусун
Кушчулугу курусун!

Алыс калган эл-журту
Азыр солдат эр кушчу

Тынч убакта айлында
Дыйкан экен дарбызчы.

Самаркандык ал кушчум
Салып жоого бар курчун,
Ташып жүрү баштыкта
Дан-уругун дарбыздын.

Жаз жадырап нур чачса,
Согуш тынса бир паска,
Көтөрүнгөн уруктан
Көмө берет турпакка.

— Эр болсоң да айла жок,
Эмгегинден пайда жок,
Уруш кетсе алгалап,
Уруктарың кор болот.

Анда кушчум үн катат:
— Карап туруп көктөмдү
Кайсы дыйкан тим жатат?
Жердин куту кетпейби
Жемин берип турбасак.

Сайрайт дагы Сагаалы:
— Эшит мени, Эраалы!
Жетсем бейпил заманга
Жер бетине бүт дарбыз
Эгер элем мен анда!

Жадыраган жаз келсе,
Жайык талаа кез келсе,
Дарбыз экти ал кушчу
Дал Берлинге жеткенче.

Баш калаасын немистин
Қамоого алып сегиз күн,

Бат келсе деп Жеңиш күн
Канга жуудук жер үстүн.

Тогузунчу атып таң
Токтоп калды капыстан
Аркы-терки чатышкан
Ажаан октор атышкан.

Эреркеп май айына,
Эргул кушчу дагы да
Эгип кирди дарбызын
Эки окоптун жанына.

Жан экеп бир өжөр-көк,
«Кой-ай» десек, кечеңдеп,
Эпке келбей, уругун
Эгип жатты бөжөндөп.

Ок тийди го, сыягы,
Чаккан өңдүү сар аары
Чаңырды да Сагаалы,
Оңкосупан кулады...

...Бахчасынан талаанын,
Базарынан калаанын
Дарбыз көрсөм дайыма
Эске түшөт Сагаалым.

1985

АКЫН ЖАНА ДАРБЫЗ

(Түмөнбай Байзаковго)

А к ы н:

Айтчы, булак, эмне болду мынчалык,
Күндөгүдөй күлкү чачкан үнүң жок?..

.

Булак:
Бир кыз келди ыза дилин кыйнаган..
Бир аймакта кышка айланды жайкы аптап.
.....

Акын:
Айтчы, булак, бүгүн мынча ырдайсың?
.....

Булак:
Ал кыз келди. Жүзү гүлдөй жайнады,
Ал качты, муздар сынды быркырап..
.....

(Т. Байзаков, «Акын жана булак»)

А К Ы Н :

Айтчы, дарбыз, жатсаң дагы аңызда
Жашыл түктүү жынжырыңа байланып
Күч келтирип абдан калың кабыкка
Неге мынча чатырайсың дардайып?

Д А Р Б Ы З :

Алып сурап мага окшогон дарбыздын
Маңдайыма келип турса калаадан
Килейген бир чоң акыны кыргыздын,
Анан кантип мен дардайбай кала алам?

А К Ы Н :

Айтчы, дарбыз, жерге чачып чачыла
Күз келгенде кубанычка март болуп,
Кайгы-күйүт түшкөн өңдүү башыңа
Неге мынча муңаясың томсоруп?

Д А Р Б Ы З :

Ай, акыным, айтсам сөздүн ырасын,
Ушул өзүң алы-жайым сураган
Мени союп, жеп койгону турасың,
Анан анын эмнесине кубанам?

1976

СОГУШ ЖАНА ДАРБЫЗ

(Сооронбай Жусуевге)

Жадырап күз келгенде Ошко бардым,
Жаныма бир жаш акын коштоп алдым.
Кыялай түшүп келдим сай боюна
Кызыгын көрөйүн деп көк базардын.

Базардын берекеси ташып турду,
Байкатпай мени өзүнө ашык кылды.
Дардайган ала чапан дарбыздарды
Дыйкандар ала чапан сатып турду.

Чек уруп дарбыз боорун ойгондор бар,
Чек урбай дароо гана сойгондор бар.
Атышып бирин бири дарбыз менен
Ойношот дарбыздарга тойгон балдар.

Жакшы го жаш балдардын жоруктары,
Алардын ойнун турду көрүп баары.
Тунжурап туруп калдым нес баскандай
Эркисизден эске түшүп согуш маалы.

...Жарып жеп дарбыздарды суусаганда
Жатканбыз дарбыз эккен бир талаада.
Жалп этип бомба түштү үстүбүзгө
Жаңыдан баш койгондо уктаганга.

Тарс этти жерди казып, учуруп чан,
Турганча жаткан жерден учуп ыкчам
Көмүлүп калыптырмын топуракка,
Көз ачтым аткан чакта сызылып таң.

Көтөрүп башымды мен зыркыраган,
Карасам айланама ныксыраган:

Жатышат томолонуп жарык баштар,
Дарбыздар баштар өңдүү быркыраган.

Турдум да топуракты араң ачып,
Темтеңден араң басып бара жатып
Андасам: көлк-көлк этет дарбыз суусу
Адамдын кандарына аралашып...

...Бейпил кез — дарбыз менен балдар ойнойт,
Биз көргөн согушту алар кайдан ойлойт?
Дарбыздар казан болгон аңыздарда
Дерденден ушул кезде тайлар ойнойт.

Ичинде албан улуу ой жаралган,
Келселер дарбыз эмес жолдо калган.
Бомбадан аман болсун адам башы,
Дарбыз да жарылбасын бомбалардан.

1969

КЫРГЫЗЫМДЫН ДАРБЫЗЫ

(Байдылда Сарногоевге)

Кыргызым сен деп келемин,
Кыргыз деп жүрүп өлөмүн.
Дарбыздай башым аманда
Дарбызың ырдап берейин.

Ырыстуу элим, дарбызың
Ыр менен көккө чаргысын.
Айылдаш өскөп жашыман
Ал менин эски таанышым.

Балтыры чийдей илмийген,
Баламын анда кирбийген.

Дарбызга тоюп жатарда
Төшөккө далай ... ийдим мен.

Бозолуу жерден кетпеген
Бозоймун анда көпкөлөң.
Ууздай кызга түндөсү
Уурдап дарбыз берчү элем.

Жиндилик отум өчө элек.
Жигитмин анда эселек.
Тиш каккан жеңем экөөбүз
Тымызын дарбыз жечү элек...

Эх, дарбыз муңуң жарайбы,
Эстетип ийдиң далайды...
Эми мен кайра сени ырдайм,
Эс-көөнүм бир аз жай алды.

Аңызга барып ар качан,
Астыртан сени байкасам,
Анжиян жактык кыргыздай
Аласың кийип бейкасам.

Жалаңгат жипке тушалып,
Жатсаң да бөтөн түс алып,
Кымпыйып бирок ич жагың
Кыргызча турат кызарып.

Дардайган досум, сен өзүң
Даамы бал сонун немесиң.
Кырыңаң чертсем, даңкылдап
«Кыргыз!» деп табыш бересиң.

Кыргыз деп жерге чөгөсүң,
Кыргыз деп жерден өнөсүң.
Кымбатым, сен да мага окшоп
Кыргыз деп жүрүп өлөсүң.

1985

ДАРБЫЗ ЖОК БИЗДИН ДАРБЫЗДАЙ

(Байдылда Сарногоевге)

Мээримим ийген күндөрү
Мен айтам сырды дилдеги:
Кыргыздын жерин кыя албай
Кыдырган жокмун дүйнөнү.

Калкымдын тартып кайгысын
Каңгырап жүрүп жай-кышын,
Атайын барып башка элдин
Ашаган жокмун дарбызын.

Бирок да айкын билем мен:
Биздики сындуу килейген
Таргыл жон, татты дарбыздар
Табыла койбойт бир элден.

Чагылган өңдүү түндөгү
Чарк уруп жүргөн дүйнөнү
Чыңгыздан: «Ушул айтканым
Чынбы я?» десем, «чын» деди.

Таң калат башка пенделер,
Таң кала берем мен деле:
Кымбатым кыргыз дарбызы
Мынчалык үлкөн эмнеге,
Мынчалык таттуу ал неге?

Дайынын мунун айтайын:
Дарбыздар биздин жай сайын
Кымырып бойго сиңирет
Кыргыздын кызыл аптабын.

Шимирип кыргыз турпагын
Ширеге ширейт ич жагын,
Капа ичип кыргыз суусунап
Кампайтат күндө курсагын.

Жем алат кыргыз көңүнөн,
Дем алат кыргыз желинен,
Кытайдан ашкан мээнеткеч
Кыргыздын бышат теринен.

Баарынан бийик барк алып
Базарда турса даңкайып,
Айтылуу кыргыз дарбызын
Ар улут ашайт тамшанып.

Жейт аны мактап туугандар,
Жеримди жердеп тургандар:
Өзүбек, уйгур, казактар,
Өзгөчө дуңгул дуңгандар.

Жейт аны жыргап кыйла жан
Жергемдин салтын сыйлаган.
Жей албай кыргыз дарбызын
Жеке мен гана кыйналам.

Ардактап сүйчү жери көп
Ал мага ыйык көрүнөт.
Карс жарып аны соё албай
Кабырга сөөгүм сөгүлөт.

Жалтактык жайым жеңе албай,
Жабыркайм күздө дем албай.
Дайым эт жеймин ошондо
Дарбыздын этин жей албай.

Сойгонго аны түтө албай,
Соктугам күздө үч айдай.

Дары суу ичем ошондо
Дарбыздын суусун иче албай.

1986

ДАРДАҢПОЗ ДАРБЫЗ

(Мухтар Борбугуловго)

Дээринде жок аңкоо болсо да,
Жсткен жалкоо болсо да,
Өзүнүн сөөлөтү бар экен,
Ата-энесинин дөөлөтү бар экен,
Колдоп алчуларга бай экен,
Коюшту Дарбызды башчы кылып
Бир мекеме жаңы уюшулуп.
Эми Дарбыз
Бир мекемеде бир тукумдан
Иштегиси келген жок өзү жалгыз.
«Ургаачы болсо да өз короомдон
Кочкор коём»,— деп ал оңбогон
Башы жок Бадыраңды
Кадрлар бөлүмүнө коюп алды.
Бөлөк кандидатуранын баарын
Кашайып четке какты.
Орунбасарын кылды
Аталаш иниси Ашкабакты.
«Профкомго председатель бол!» деди
Қадимки кумган сымал Ташкабакты.
Өтмө катар тууганы Қоонго,
Өзүн айныбай тарткан жоонго
Қызматтын берип эң жакшысын,
Қоомдук уюмдардын эң башкысын
Башкартип койду.
Айтор, Дарбыз онду.

Таянган тоосу бийик болду.
Мскемесинин жетекчи составы
Бүт бойдон өзүнө илик болду.
Баары бир жакадан баш чыгарды,
Дарбызды туш тараптан колдоого алды.
Дарбыз ошондо
Тартипти коём деп жолго
Каяша айткан Капустаны кектеди,
Сындап койгон Сабизди «кет» деди,
Арызчы Анделектен кутулду,
Кыр көрсөткөндүн баарын учурду.
Калды жалаң туугандар,
«Лаппай!» деп кол куушургандар,
Карандай кошомат кылгандар.
Анан Дарбыз дардаңдап көптү:
Аялбай жеп-ичкенге өттү,
Кол алдындагыларга өзүн мактатты,
Жамапчылыгын да жактатты,
Заң-законду унутту,
Мекемесинде сындын тукумун курутту.
Натыйжада ичинен былгыды,
Жеп-ичкенин тышына кулгуду,
Акыры... креслосунан ыргыды.

Дсмек,
Кадр тапдоодо
Калыстыктан алыс кетпөө керек,
Дардаңпоз Дарбыздарды жектөө керек,
Колдон келсе такыр эле экпөө керек.
Ушуну дайым эстөө керек!

1985

ДАРБЫЗ ЖӨНҮНДӨ АНТРАКТ

(Совет Урмамбетовго)

Алтын башың аман-эсен барында
Базарга бар магма болуп толкуган.
Үймөк-үймөк дарбыздардын жанында
Мен дарбызды союп салып олтурам.

Жарыктыктың буруксуган жытын көр
Эске салган Көл боюнда жалбызды.
Рембрандт, Гойя, Гоголь, Пушкиндер
Мен өңдөнүп сүйүшчү экен дарбызды.

Дарбызды мен мандаш уруп жеп жатам.
А сүрөтчү лауреат Бидstrup
Мен сыяктуу жерге көчүк баспастан,
Жеңит экен ой дарбыздарды тик туруп.

Дарбыз! Дарбыз! Кайдасыңар, дарбыздар,
Качылагыла кайдагы бир чыр баштап.
Кагылайын, сүйүү жыттуу жаш кыздар,
Дарбыз көрсөң өтпөгүлө кыйгачтап.

Дарбыз жеген такыр калбайт арманда,
Карыбайсың дайым дарбыз көп жесең.
Дарбыз союп, жакшы тоюп алганда
Мен өзүмдү кудай менен тең сезем.

Жеп жатамын дарбыз жыты дем берип,
Нысабыма болчу арачы, жан теңим.
Токтобосом, Тайдай-Кара¹ өңдөнүп
Канысынан тарс жарылып кетпейин.

¹ Тайдай-Кара — Түгөлбай Сыдыкбековдун «Биздин замандын кишилері» романындагы терс каарман.

Аңыздарда арс чычкандар көшөрүп
Мойсойт экен дарбыздарды береги.
Жердин астын чычкандарга өткөрүп,
Жердин үстүн дарбыздарга берели!

1969

ДАРБЫЗДЫК МАНИФЕСТ

(Рамис Рыскуловго)

Байтал сүтүн шимирип,
Баш айланып чимирик,
Икар болуп кеттим мен,
Итим калды бир үрүп.

Таманыман чаң чыгып,
Талбай учуп талпынып
Өрдөп барам Жер шарын
Өркөч кылып артынып.

Миң кыялдар шыркырады,
Миң ырларым буркурады.
Ичкен сүтүм иридиби,
Ичим жаман куркурады.

Өйдө карап үшкүрөм,
Өңгөчүмөн түкүрөм.
Кудай сындуу кыйналам
Кыян жүрүп ичимен.

Жылдыздарга жетип баш,
Жылмайганда серпип каш
Жүлүн өрттөп туйлады
Жүрөгүмдө экстаз.

Күлкүсүнөн күн кыздын
Күнгө салам ыргыттым.
Урунуп Жер жарылды
Урчугуна жылдыздын.

Жердин шарын жарылган
Жулуп алып жонуман,
Кармап-кармап башымы
Кайгы тарттым: «Не кылам?»

Тең бөлүнгөн Жер шарын
Тепчип жамай баштадым.
Күн баш кыздар ыйлайт ко,
Кой, эртерээк кайтайын!

Кайгым артып келатам,
Каным кайнайт арашан.
Ал жарылган Жер эмес,
Дарбыз экен карасам!

II

Мен — дарбызын.
Жылдыздар урчугуна
урунуп тарс жарылам.

Мен — кылымдар кылдарына
илинген дарбызын бир.

Мен — дарбыздын кабыгымын
тоотпос атом бомбасын.

Мен — дарбыздын үрөнүмүн,
өлбөй кайра өнө берем.

Укта, коон!

Укта, ашкабак!

Укта, бадыраң!

Мен — дарбызын,
мен келатам.

III

Буга чейин мынчалык эч
мен дарбызды сүйбөгөм,
Жетет эми.
Мен дарбызга үйлөнөм!

1969

ЖАЙЛООДОГУ КЫЗЫЛ ДАРБЫЗ

(Тулар Кожомбердиевге)

Бетинде дасторкондун тамак толуп,
Үйүлөт көөкөр боорсок додолонуп,
Бир жактан эт кайнаса чоң казанда,
Бир жактап куурдак келет булоолонуп.

Кесеге кымыз куйду мыктап чалып,
Чучукту сизге сунат тузга малып,
Аңгыча жылкычынын сур дөбөтү
Акыят босогодон башып салып.

(Т. Кожомбердиев. «Тамак ичүү»)

От жанат коломтодо алоолонуп,
Казандын түбү барат кароолонуп,
Жалындар — жандуу дарбыз тилимдери
Өрөпкүйт өйдө карай тоголонуп.

Жарылган дарбыз күйөт алоо болуп,
Тагылат чоң табакка жагоо болуп,
Дарбызды керттип-керттип туураганда
Кертимдер жатып калат булоолонуп.

Жылкычы өзүн унтуп, жаны жырпап
Жеп жатат кертимдерди бурдап-бурдап,

Дарбыздын оттой кызыл тамчылары
Оозунан тып! тып! тамат шымын булгап.

Мичулар чоң табакка колун салып,
Сугунат кертимдерди тузга малып,
Дарбыздай таргыл дөбөт ал-аңгыча
Дардаят босогого тура калып.

Көйчулар кертимдерди эт жегендей
Жөн жатат апылдатып, итке бербей.
Ит болсо кызыл тилин салаңдатат
Дарбыздып бир кертимин тиштегендей.

Кызыл от коломтодо өчүп-жанат,
Табакта кызыл дарбыз бүтүп барат.
Бир тилим дарбыз окшош ит тилинен
Дарбыздын ширесиндей тамчы тамат.

1976

ЫСЫК-КӨЛ

Ысык-Көл. Жакшына көл. Көгүш. Сулуу.
Паре окшойт ага бир ыр багыш кылуу.
Дөбөдө трусычан туруп алып
Издөймүн эл айтпаган салыштыруу.

Үстүмдө көмкөрүлүп кулабастан
Көгөрүп асманга окшоп турат асман.
Табалбайм. Башым катат. А көл жатат
Эч кимден салыштыруу сурабастан.

Жээгине түшүп келдим. «Дилде сыңар
Асыл баа салыштыруу кумда чыгар?»
Жатыптыр кум үстүндө магдырашып
Даңкайган саны жоон ургаачылар.

Көл бетин сыдырым жел сылап турду.
Мен дагы көлдү санап ынак курбу:
«Салам!» — деп акындарча көйрөңдөнсөм,
Мелтиреп көл унчукпай уят кылды.

Ишенип акындардын айтуусуна,
Кызыгып ырлардагы ак куусуна
Келдим да, реалдуу көлдү таптым.
Кириндим киргили жок шор суусуна.

1964

**КӨСӨӨ КАЛЕМГЕР
ТҮГӨЛБАЙГА КАШКА БАШ
КАЛЕМГЕР САЛИЖАНДАН**

(Ю б и л е й л и к а з и л)

Турат Түкөм жетимиштин кырында
Сакалы жок жулуп алар ырымга.

Анткен менен тагдыр калыс экен ээ:
Чайлап чыккан чач бериптир Түкөңө.

Калың чачтуу азиз башы калдагай
Агарат чылк гүлгө тунган алмадай.

Арасында карасы жок, кири жок,
Ал гүлдөрдүн күбүлчүдөй түрү жок.

Айдың жаздын алма багы баштанып
Аппак чачтар көбүрөт да көбүрөт...

Аттигинин, Түкөң мендей кашкайып
Таздын кейпин такыр кийбейт көрүнөт!

1982

МЕДЕРБЕКТИН ЭСЕНБЕГИНЕ

Эсен бол, эски досум Эсенбегим!
Соо болсун Сокулуктай мекен-жерин!
Жаркылдап жакшы жүрсүн жалгыз кызың!
Жаңи жүрсүн жастыкташың татар келин!

Экообуз курсташ бирге окуганда,
Эртелеп тууп салган козуларга
Элесиң элдир-селдир окшоп кетчү,
Сенден мен тың болчумун, досум, анда.

Анда мен — кантсе дагы жаш чагым да —
Кай бирде калып оору капшабында
Тарткылык тарткан менен, чыйрак элем,
Тарсылдап дабыш чыкчу басканымда!

А сенин ал убакта, Эсенбегим,
Аз эмес, арбын эле кесел жерин.
Жүүнү бош жүдөө чалдай жүрүшү бар
Бирин элеч өлжүрөгөн өчөймөнүн.

Кийин сен секин жортуп, учкай желип
Күнүнө он чакырым чуркай берип,
Дабаасын догдур таппас оорулардын
Далайын чыкпадыңбы чыштай жеңип.

Жыл сайын курорттордо дарыланып,
Күн сайын гимнастика эмин алып
Жүргөнүң аз келгенсип, «бокс» деген
Мушташта койгулаштың долуланып.

Анан сен йог болом деп көпөдүңбү,
Аш-эттен чөп жегенге өтпөдүңбү.
Анталан суу да ичтиң! Сага, досум,
Атүгүл көк жеген да көп көрүндү!

Айтору, тыным билбей жылдап-айлап
Алышып спорт менен тырбаландап,
Акыры демин алдың соо уландын.
Элүүгө эрмешкенче жөө-жалаңдап,
Эки эсе менден чыйрак болуп алдың.

Эсен бол, эски досум Эсенбегим!
Эске тут: мен өлмөйүн — эч өлбөгүн!
Энтелеп менден эрте жүрүп кетсең,
Эш болот эмки мендей бечелге ким?

Эсенбек, эгер менден эрте кетсең,
Эзилип сен сыяктуу эмшен-эмшен
Ким ыйлайт мен өлгөндө? Табылбастыр
Мен үчүн мемуарчы сенден өткөн!

Менде бар эки-үч жаңы кийим дайым,
Мен өлсөм, ким эскиртет анын баарын?
Чак келбейт жалгыз сенден бөлөк жанга
Чапаным, дагы башка жамынмайым.

Элейбей эшиттиңби, Эсенбегим,
Экме чөп жемек түгүл, текей жегин,
Эртеден кечке чуркап өчөңдөгүн,
Эптеп сеп менден мурун эч өлбөгүн!

Эсен бол, эски досум Эсенбегим!

1986

УЙҚАШСЫЗ УЮГАН ЫРЛАР

МЕН БЕШИКТЕ ЖАТҚАНДА

Атамын аты келет таш кыяда
акактап, от чыгарып такасынан.
А бирок аны минген атам эмес,
айылдын аткаминер бир кишинси.

Артынан, кулак жактан бурулдаган
арактын жытын сүйбөй келаткан ат
бурулат биздин үйгө адатынча
Жыт ээси чабат аны баштан ары.

Каптады тийген айды кара булут.
Қараңгы. Түн караңгы. Үй караңгы.
Анамдын көңүлү да ай сыңары
көмүлдү караңгы бир кусалыкка.

Бешиктин терметүүчү жыгачына
он колун арта салып, ээгин таяп,
телмирип тиктсйт апам караңгыга.
Тумандай самсып учат санаалары.

Атасы балдарынын ырысы жок
кабылып капсалаңдын капшабына,
капыстан «контр» деген атка конуп,
түрмөнү түнөк кылып жүрөт азыр.

Калды экен кандай алда а бечара?
Бар бекен деги тирүү? Келер бекен?
Болбосо... балдар жетим калар бекен?
Апамын ою туман, акылы маң.

Санаасы самсып учат туман сыңар.
Көбүрөт коркуу сезим көңүлүндө.
Телмирет караңгыга. Жымжырттыкта
кулагы үнгө тунат чыңылдаган.

Кыйлага чыңырат үн кулагында.
Аны апам жоруп коёт: «Өлдү бирөө».
Капыстан ойго түшүп эрксиз атам,
жүрөгү шуу кысылат үрөйү учуп!

Ал дароо жаман ойдон жалтаң качып,
алаксыйт сапырылган башка ойлорго.
Бешикке колун артып, ээгин таяп,
телмирет тунжураган караңгыга.

Бир чертсе «баа!» деп ыйлап бакырчудай
думуккан кусалуу түн узун, узун.
Атасы балдарынын алыс, алыс.
Апамы арман басат зыңгыраган.

Көз жашы какшып бүткөн. Ичиндеги
ой-санаа, күйүт-ыза, кусалыктар

атылып шуу деп чыгат деми менен.
Селт этип мен бешикте чукуранам...

1968

АДАМЗАТТЫН ЧЫНАРЫ

Бала чагым. Отурсам жымжырттыкта
кулагыман угулат чыңырган үн.
Лйтсам аны, дейт апам: «Өлдү бирөө».
Такып сурайм: «Ким өлдү? Өлдү кайда?»
Апам мага жай гана баян этет:
«Адамдардын дүйнөдө тирүү жүргөн
жан-арбагы жалбырак сыягында
шактарына илинип алп чынардын
тура берет дирилдеп өлгөнүнчө.
Күнү бүтсө бирөөнүн, жалбырагы
күбүлөт да чынардан, ылдый кулайт
жолду ката урунуп бариктерге.
Жан-баркине жалбырак урунгандын
кулагынан үн чыгат чыңыргандай».

Учкул кыял бала элем. Дароо гана
көз алдыма жарк этип чыга келет
чынар терек дүпүйүп көк мелжиген,
бариктерге көмүлгөн баштан-аяк.

Лйтканынап апамын кыялымда
шамдай жапкан элеси алп чынардын
өмүр бою келатат өчүп калбай.

Адамзаттын дарагы! Сен турасың
асман челип, чачырап чар тарапка,
баштан-аяк басылып бариктерге.
Сени каптап, аралап ичи-койнуң

замандардын шамалы жүрүп өтсө,
жалбырактар —
жандары адамдардын
дилдир-дилдир силкинип шуу-шуу этет;
кээ бирлери кертилип шактарынан,
даарып өтүп далайын бариктердин,
тирүүлөрдүн кулагын чуулдатып,
жамгыр мисал самсаалап жаап турса,
жаңылары жамырап бөртүп чыгат.
Жалбырактар жыл сайын сан арттырып,
закымданган замандын шамалынан
жай термелип, шуулдап бир калыпта
шарпылдаган деңиздей шоокум салат.

Адамзаттын чынары! Ушул азыр
даркан дарак тамыры сыяктанып
соймоң-соймоң чачырап чартактаган
чагылгандын түз-сынык жебелери
катып калган боюнча кыймылдабай
коркунучтуу салаңдайт так төбөндө.

Адамзаттын дарагы! Жерде жүргөн
эссиз ээси кайсы бир баригиндин
жан киргизсе жанагы чагылганга,
жебелери атылып сага тиет,
жалбырагың жалбырт дейт жапырт бойдон,
шак-бутагың шылынып куйкаланат,
калат күйгөн сөңгөгүң дүңдүрөйүң.

Адамзаттын чынары! Табияттын
кырсыктары кыйчалыш өтсүн сенден!
Пенделердин мээсинен, мээнетинен
жамандыкка жаралган чагылгандар
чарт жарылып үстүнө согулбасын!
Күнү бүткөн баркинди күбүп-төгүп,
жаңыларын жайнатып жамырата,

акымданган замандын шамалына
көк-жашылдуу көркүндү шуулдатып,
тура бергин түбөлүк эсен-аман.

1982—86

КЫТЫГЫЛУУ КЫСКА БАЯНДАР

I

Баягыда балкардын улуу уулу
Кайсын акын кыргызда жүрүп кеткен.
Ал бир күнү Пушкинди асмандатып
мактап атса, айтыптыр биздин Мидин:
— Пушкин, Пушкин дейсиңер, Пушкиниңер
ортосаар ыр жазган байкуш экен,
окуп көрдүм мен анын кыргызчасын.

II

Улуу уруш бүткөндөн саал кийин
Ахматова, Зоценко официалдуу
«төө бастыга» алынып турган чакта
кыргыздын бир сынчысы кыйынсынган
чыгып алып кайсы бир жыйналышта,
аксымданып асылып адилетсиз
айткан экен акаарат Зоценкого.
А сынчыга эртеси кезиккенде
керкакшыгын Райкан жылдырыптыр:
— Заар чачып кечээки сүйлөгөнүң
Зоценкого жетиптир түгөл бойдон.
Сага катуу таарынып айтыптыр ал:
«Банкалардан күткөмүн көп итчилик,
бирок күткөн эмесмин кыргыз боорум

итчиликке барат деп бу сыяктуу,
мага карап үрөт деп үтүрөндөп».

III

Бир сапар баяндама жасап жатып
Байзактын аскиячы Түмөнбайы
байкабай талуу жерден чарпып кетти
балпайган Түгөлбайын Сыдыкбектин.
Тымызын тырчий түшкөн Түгөлбайы
сөз алып кезегинде, кекээрледи:
— Түшүнсөң, Түмөнбайым, баяндаман
кунарсыз кымырандан супсак чыгып,
шылдырап көк кашка суу болуп калды!

Түгөлбай сүйлөп бүтүп түшөрүндө
Түмөнбай бакылдады шапалактап:
— Койдунуз коюу сүйлөп, Түгөлбайым,
Сөзүңүз былтык ботко болуп калды!

IV

Бир күнү машиначан мага келип,
Окейдин Төлөмүшү кылды буйрук:
— Келебиз тоого барып, жүрү, кеттик!
Мен айттым баргым келбей ыңгыранып:
— Барганда аякта биз не кылабыз?
Ошондо купшундады Төлөмүшүм:
— Ташына капчыгайдын көчүк басып,
тааныган кишилерди катарынан
жамандап боктой берсек, акырында
сен менен менден башка эстүү-баштуу
бир адам калбай калат калаабызда!

1983—85

ЫР КОТОРУУ УБАРАСЫ

Бишкырттын турпагында турган эле
басылып ак гүлдөрдүн туманына
барнагай моюлдардын калың багы.

Ажайып чечек аткан а моюлдар
Айтылуу Мустай Қарим ырлары эле.

Арбалып ак бадырак гүлдөрүнө,
Антыга маашырканып шаанисине
Мустайдын моюлдарын биздин жерге
муңдурбай көчүрсөм деп шымаландым.

Абайсыз доо кетирип албайын деп
түштөрүн терең көөлөп, кенеп казып,
түшүрбөй тутумдашкан турпактарын,
тирүүлөй тамырларын сууруп алып,
көбүктөр ташыгансып этияттап
көтөрүп гүлгө тунган моюлдарды
кыргыздын кыртышына алып өтүп,
кызылдай кыйноо тартып кайра тиктим.

Көчүрүп көчүрөрүн, күмөнсүдүм:
«Турганда гүлдөп-бүрдөп жер которду,
Мустайдын моюлдары кантер экен?
Өксүбөй өнүп-өсүп кетер бскен?
Түмөндөп көркү түлөп түшөр бекен?»

Кайриет, кайтты мээнет акыбети:
булуттун курактарын кучак-кучак
кондуруп койгон өңдүү казыктарга
моюлдар көбүктөнүп жаңы журтта
алоолоп ак жалындай жанып турду.

Акыным! Акак таштай ыр тунугун
өксүтпөй өртүнөн да, көркүнөн да

шаңшытып шаңгыратыш башка тилде
көчүрүп гүлдөп турган бак-даракты
көктөтүп жибергенге барабар иш.

1984—86

НАЗЫМ ХИКМЕТ

Курч чыккан бир
курама темир эле.
Тамырында туйлап акчу
түрк, француз, поляк каны.
(А балким, гректики дагы бардыр?)
Бирок анын бүкүлү жаны-дили
түрктүкү эле түгөл бойдон.

Чоң очоктун чокмор-чокмор
чокторунун чордонуна
кабарганча кызып чыгып,
каканактап
кызарган
темир болуп
Назым келген
бу дүйнөгө.

Жер үстүнөн өтү Назым
кызыл чоктон
суурулган
темир сымак
кызарыңкы
күйгөн бойдон.

Ыңкылаптын¹ илеби,
күрөш өртү
күйгөн көмүр

¹ Ыңкылап — революция.

темирди кызыткандай
кайтарбастан табынан жаны-дилик
кармап турду
кырмызы калыбында.

Турмуш ага дөшү болду,
турмуш ага барскан болду.
Сойголонду дөшүдө от өмүрү
чоктон чыккан темир мисал.

Барскан ага
балча-балч чабылганда
чачырады кыпындар
шыркыраган!

Турмуш ага
чытырман токой болду.
чытырмандын арасынан
өттү күйүп от өмүрү
чоктон чыккан темир мисал.

Урунганда кызыл темир
урчуктанган токойдо тоскоолдорго,
учуп турду
учкундар
уюлгуган!

Акылдын кызыл жанган кыялынан
шыркырап чачыраган
кыпындар өчпөй күйүп,
өтө бийик
көкөлөп
көтөрүлүп,
айланып жылдыздарга
көгүндө көркөм сөздүн
жылт-жылт этип
кадалып
кала берди...

Чоктон чыккан курч темирдей
кызгын өмүр өчтү бир күн
алтымыш жыл кызарып күйүп-жанып.

Бирок андан
учкундап
учкан ырлар
жылас болбос
жылдыздар
сыягында
Саманчынын жолундай созулуңку
тилкеленет жылт-жылт этип
көргөн жандын
көңүлүн аптыктырып,
көзүн арбап,
кыялын уюлгутуп!

1986

ТУТКУН ЫРЫ

Тирүү жүрүш,
тирүүлөй өмүр сүрүш
бир кыйын иш оңбогондой,
түйшүгү күч,
күйүтү көп.

А бирок тирүүлүктөн
ширин,
кымбат,
бек абзел эчтеме жок.

Бу дүйнө мээнеттүү бир планета
жыргалынан кууралы көп,
соодасынан коогасы көп,
катаал мүнөт, колу сараң:
адамга арзан-оңой

карматпай ырыскысын,
тарттырат тарткылыктар,
урдурат жанды жанга.

А бирок бу дүйнөдөн
сонун,
бейпил,
берешен эчтеме жок.

Мына, мен кедендеген
кайыл болуп катаалына,
түтүп түркүн түйшүгүнө,
куунап сейрек кубанчына
кучагында дүйнөнүн кубулжуган
узак-узак убакыт өлбөй тирүү,
өлбөй тирүү
кыбырап
жүргүм келет!

А бирок айла канча? —
заман бир дайра болсо түгөнбөгөн,
калкым бир арча болсо картайбаган,
мен бир
байкуш байчечекмин,
өмүрүм бар
байчечек өмүрүндөй.
Мен ошол өмүрүмдүн
туткунумун,
туткунумун!

Адамзат бир алп дарак бутак-шактуу,
алты миллиард жалбырактуу.
Бар анын балтайган чоң бутактары
бариктери чаап барган
жүз миллион
санынан
миллиардга.

Менин элим — бир чырпык чыпалактай
эки миллион жалбырактуу.
Көрүнбөйт далдаасынан
барикке бай
буура сан
бутактардын.

Дүйнө калкы кажылдайт канча тилде?
Айтышат: үч миң тил бар.
Бирок көбү — биттей тилдер.
Киттей тилдер — кош колдун манжасындай.

Азап тартат
адамзат тил көбүнөн.
Андан бетер мен кыйналам.
Өмүрүмдүн өзөгүн өрттөп чыккан
өкүнчүм бар, муң-зарым бар,
ыйманыман сыгылып сызып чыккан
сырларым бар, ойлорум бар,
жан-дилим жалынын жарып чыккан
жарыбаган кубанчым бар,
анын баарын айдыңдуу ыр тилинде
жаңырыктуу шаң менен шаңгыратып
адамзатка жар салып айткым келет!

А бирок айта келсем,
эне тилим жолум торойт
каргашасын катар коюп.

Чымылдыктай чыккан үнүм
тар тамында тилинин өз элимин
жаңырыктайт чабылып дубалдарга.
Мен ошол өз тилимин
туткунумун,
туткунумун!

1986

КҮЗ ДАСТАНЫ

(Поэма)

Өр талашып агылган асфальт менен
өкүрөндөп жүгүргөн бир автобус
тоо этектеп барды да, калды токтоп.
Андан түштү секирип эки киши:
бирөө — эркек, ургачы — беркиниси.

Каксоо дене, шыңга бой, элик шыйрак —
эркегинин сыйда бир сымбаты бар.
Кийинигени — спорттук шалбар, күрмө.
Сумкасы бар асылып далысына,
түшүп турган салаңдап жамбашына.

Жапыс эмес жасаты зайыптын да.
Чымыр бойго чыпталган чыт көйнөгү
кыпчыгандай кымпыйтып кымча белин,
чырайына чыгарат томурайтып
көкүрөккө көмүлгөн көмөчтөрүн,
куймулчакка куюлган уюлдарын.

Лйдөш жолдо ал экөө шынаарлашып
бара жатты. Жан белем оюнкарак,
ургачысы эркелеп эркегине
түртүп койду тийишип ийни менен.
Аны туурап эркек да азилдешип
алар басты азыраак жөөлөшкөнсүп.

Карагүчкө кадамын катуулатып,
узай түшсө эркеги үч кулачтай,
серең-серең секирип ургаачысы,

ага жетип, асылды арт жагынан
орой берип колдорун моюнуна.

Эркелеген аялды тигил эркек
аркалаган боюнча бир аз барып,
силкип-силкип үстүнөн түшүрдү да,
аттап-буттап астыга озду саал.

Жайдандаган жан белем ургаачысы,
тамашанын тартылып ышкысына,
энтелендеп эркекке эми жетсе,
тигиниси мант берип тике салды,
өргө чапты өксүтпөй жүгүргөнүн,
караган жок атүгүл далысынан
калганына сумкасы шыпырылып.

Эрегиштен эргиштеп кеткен аял
эдирендеп эркектин аркасынан
куйрук улаш кубалап чыгып барды.
Анан алар акактап, өпкө кагып,
сүйлөгөнгө, күлгөнгө шайы келбей,
мандайлашып, бир бирин туткакташып,
туруп калды дөбөнүн төбөсүндө.

Энтиккенин экөө тең басып-баспай,
капысынан кайчылаш кучакташып,
эзилише өбүшүп кетишпеспи!

Созулунку сорушуп болушкан соң
иймендеген эркеги ургачысын
ийни туштан, өйдөрөөк тизесинен
иле кармап, көтөрүп жаш баладай,
тегеретип бир жолу ойку-кайкы,
чөгүп жаткан чоң таштын жалпагына
абай менен акырын отургузду.
Өзү дагы отуруп, оң каруусун

арга салды аялдын далысына.
Анысы да кыналды шеригине
колун ороп белине коомай гана,
ийинине наз менен башын сүйөп...

* * *

Булар кимдер? Жаңыдан бойго жетип,
жаңы гана табышып, жаш сүйүүнүн
куюндатып кутурткан кумарында,
көз бозортуп көптүргөн ышкысында
бай дүйнөдө экөөнөн башкалар да
бар экенин унуткан улан-кызбы?

Же болбосо баш кошуп жаңы гана
«бал айынын» термелип бешигинде,
жашчылыктын өрттөнүп жалынында,
тамашасы таркабай, ойну бүтпөй,
эзилишип эрмешкен эки жашпы?

Жок, булардын жөн-жайы башкачараак:
өйдө карай өрөпкүп жүгүргөндөн
кан жүгүрүп, жан кирген өндөрүндө
элүү жылдай өмүрдүн тамгасы бар.

Көп жуулуп көбүктүү ысык сууга
көркү качып көөнөргөн көк шайыдай
оңуп кеткен өчүңкү өндөрүнө
шайкеш келбейт шамдагай кыймылдары,
уйкаш келбейт кагелес келбеттери.

Өксү кылбай кыймылдан өнө болсн,
ыйман менен ынсабын катуу кармап,
качан болсо кажынып жаны тынбай,
тыбырчылап тынчы жок жүргөндөрдүн
сыр-боёгу кетсе да, сыны кетпейт.

Жашап калган адамдын айбын ачат
ир алдыда иреңи (өңү-түсү),
андан кийин: сакалы, кашы, чачы.

Көздөрүнөн көрүнөт ал экөөнүн
рух-жаны убайым кучагында
узак жылдар тумчугуп уукканы,
акыл-эси далай жыл азап тартып
оор ойлор омкоруп каржалганы.
Көздөрүнөн окулат ал экөөнүн
арман менен арытып көп өмүрүн,
бактысыздык чөлүнөн басып өтүп,
чымырканып баарына чыдаганы.

* * *

Тоо түбүндө дөбөнүн бир ташында
конур күздүн көз салып сүрөтүнө,
эки киши отурат кыналышып:
бирөө — эркек, ургачы — беркиниси.

* * *

Ата-энеден бул эркек бүткөн эле
акыл-эстүү, өң-түстүү, бышык жандуу.
Жеткичекти жигиттик курагына
тарбиянын камалып алкагына,
башы чыкпай таалимдин түйшүгүнөн,
куру калбай жаш өмүр кубанчынан,
идирегин, жан-тенин, кара күчүн
кемелине келтирди келиштирип.

Жакшы бүттү жогорку окуу жайын.
Из суутпай иришип илим менен,
күнү-түнү күжүлдөп иштей берип,
жаны тынды кандидат наамын алып.

Баар таап жасаган жумушунан,
ийдынданып шоораттын шооласынан,
үй-бүлөнүн ыраатын үзбөй көрүп,
тирүүлүктүн туз, балын бирдей татып,
жарык дүйнө койнунан көрккө тунган
бапыраңдап бактылуу өмүр сүрүп
өтө турган жөн-жайы бар болучу.

Бирок анын тагдыры тайгаланып,
алчы түшпөй айныды бир жеринен.

Денесинде оргуштап ойногон күч,
делебесин көбүрткөн жыныс зары,
делбектеткен жан-дилин жаштык зээри
алдастатып акылын алып учуп,
эки көзүн бозортуп турган чакта
сулуу кызга суйкайган келди дуушар.

Тапкан кызы кызыктай бир жан эле —
сырт тарабы сырттанды суктандыар,
ич тарабы билгенди иренжитер.
Анткен менен айлакер артист өңдүү
маска кийип азыркы манерадан,
далдаа кылып саймалуу сөз пардасын,
кем акылдуу заадисин, терс кыялын
жарай алчу жашырып-бекиткенге.

Көрктүү кыздын көмүскө дасмиясын
таамай көрүп, таасындап тааныганга
жетпей калды жигиттин парасаты.
Баш кошкон соң байкады багы жогум
үйгө кирген үрпөк баш ким экенин.

Нике кайып буюруп алган жары
тирүүлүктүн түгөнбөс түйшүгүнөн,
жапы менен акылын кыйнагандан,

жадагалса үй-оокат жумушунан
заарканып, жаа бою качып турат.

Жанын таштап талпынып самаганы:
узун уйку, ушак кеп, таттуу тамак,
санжыргалуу буюмдар, кымбат кийим;
үлпөттөрдө үлпүлдөп үр кызындай,
көчөлөрдө кулпуруп көгүчкөндөй,
көрк-сымбатын көргөзмөй эл көзүнө;
сайрандамай салтанат шарданында,
шапар тепмей шаңында тамашанын,
жан жыргатмай жар менен бирге жатып.

Биздин жигит төрт жылдай бирге туруп,
алганынын ажытын андагыча,
ажырашуу амалын ойлонгуча,
этегине береке берген неме
удаа-удаа үч уул төрөп койду.

«Түсү ийгиден түнүлбө»,— дейт эмеспи.
Бала басып, баш ийген тагдырына
биздин эркек жарынан үмүттөндү
үч чүрпөсүн өстүрүү абыгери
анын пейлин онуна оодурар деп,
жалкоолугун, а балким, түшүрөр деп
күз шамалы күүгөндөй тал баригин.

Бирок бачым үзүлдү үмүт жиби.

Алган жары алкына алы жетпей,
тулку боюн көптүрүп туурасына,
тегирмендин ташындай көчүк байлап,
бети-башын тарсайтып үйлөгөндөй,
такыр кетип кишилик кебетеден,
ышкоолугун ырбатып ыксырады,
шалакысын арбытып шалдырады.

Бала багыш, үй тутуш сарамжалдап,
кызмат өтөш, күү бериш күйөөсүнө,
жстелениш рухий мүдөөлөргө
мындай калып, очойтуп оор боюн,
майпаң басып май баскан каз сыңары,
оорумун деп онтолоп, чыргоолонуп,
кара жандын кайгысын калды тартып.

Күндө тийген көк таштай көкөйүнө
түйдөк баштан түнүлгөн биздин жигит
эрте кетет энтелеп кызматына,
кеч киргенде зырылдап заарканат
үй-жайына баргандан кайра жанып.
Көргүсү жок лакыйган катынынын
коңурсуган колонсо жыт чыгарып,
опол тоодой олчоюп отурганын,
очорулуп ордуна козголгонун,
майпаң-тайтаң басканда чайпалганын,
апылдатып аш-тамак сугунганын,
жаткан жайын жапшыра кычыратып,
коңурукту кош тартып уктаганын
коңшулардын атүгүл тынчын алып.

Кеткиси бар үйүнөн безе качып,
кыйбайт бирок балдарын күнөөсү жок.
«Кутулбаган куяга калыпмын»,— деп
үй-бүлөнүн терметет тирилигин,
үч уулуна тарбия берген болот,
кызматын да жылдырат кылдыратып.

Бирин дагы иришкен иштеринин
жасай албайт жан-дилин бүтүн берип,
төрт тарабын төп кылып, алымсынып.
Кызыксынып келатса бирдемеге,
кылт дей түшөт эсине капысынан
оңбогондой жаңылып үйлөнгөнү,

өрттөй күйүп өтүүчү өмүрүнүн
быкшый-быкшый эскирип баратканы.

Канаттары шалдайып, эсеңгиреп,
кармаганы колунан шыпырылат.

Тагдырына алдырып эси-дартын,
сарсанаанын жанчылып сокусунда,
кыжаалаттын чайналып азуусунда,
иренжүүнүн айланып ириминде.
ашты кырктын кырынан азап менен.

Алган жары дардайып ого бетер,
чыны менен чырмалып ооруларга,
тирүүлүктөн түнүлүп, жүүнү бошоп,
догдурларга карандай догун артып,
калды жалаң алышып жаны менен.

Биздин эркек көйгөйүн көр оокаттын,
алганынын азабын тартып жүрүп,
бай запастуу дээринин багын ачпай,
кадыр таппай иришкен илиминен,
катарынан итабар артта калды.

Үбөлөнгөн үмүтүн кайра терип,
кыйшык түшкөн тагдырын түзөгөнгө
ылаажысы ылым жок, жолу туюк.
Жансоогалап жалдырап туткактаган
түйдөк башын кеткенге түртө салып
уят-ары улуксат кылбайт ага.

Өктөсү көп өмүрү кеч бешимдеп,
элүү жашка эңкейлеп барганында
биздин эркек кутулду өз жарынан.

Айрылганда эгер ал алганынан
азыркыдан жашыраак убагында,

оор жүктөн бошонгон эшек сыңар
кубанычын койнуна батыра албай,
алат беле эл жокто бир аңгырап?

Бу сапар ал жубайын көргө коюп,
түк жеңилдик туйган жок, кубанган жок,
күңгүрөнүп күйүттөн түтөгөн жок.
Бар болгону өң-түсү мисирейип,
акыл-эси илепсиз шоола чачып,
көрөр күнү түгөнгөн түгөйүнүн
өмүр жолун тескеди баштан-аяк.

Маркум аял жанында жашап өткөн,
жер жамандап барбасын, бу жалгандан
такыр тартпай олуттуу ой азабын,
даамын татпай рухий изденүүнүн,
тирүүлүктүн түшүнбөй түп маанисин,
жаркын өмүр сүрөм деп кол сермебей,
бир макулук сыңары өттү-кетти
өзүн өзү андабай жадагалса.

Көз жумгандын кайрылып арбагына,
биздин эркек түтөттү каңырыгын:
«Өзүң кесип өзүңдүн кендириңди,
өзүңө өзүң кыянат жасаганын
аз келгенсип, менин да тагдырымдын
тамырына өрт коюп, шагын кайрып,
баркин кагып, мөмөсүн чукак кылып,
ыраспасын чыгарып кетпедиңби!!»

Ыйлап ийди жесир эр өзүн ойлоп!

Бир жаралса дүйнөгө жазып-тайып,
табияттан кыска бир өмүр алса,
ошону да сүргөн жок ойдогудай,
жетесиз бир аялга жетелетип,

убайымдар уучуна уйпалатып,
упуратып ысырап кылбадыбы!

Эми, мына куяшы өмүрүнүн
энкейиштеп, батарга таяп калды...

«Бир өмүрүм ыбырсып өттү,— деди. —
Суу төгүлсө аяктан, кайра толбойт.
Кайра төшөк жаңыртсам, ургачыдан
чыкса кантем дагы да жолум катуу?
«Кандай жарга кабылыш камчыдан» дейт,
күмөнүм бар бактылуу болорума.
Тирүүлүктүн калганын түгөткүм бар
кечил өтүп, илимге башым сайып».

Көр оокатка көп күнүн карактатып,
убайымга көп күнүн уурдатып,
анкап-чаңкап, ачыгып калган экен,
кирип кетип китептер дүйнөсүнө,
көркөм өнөр кенчине чөгүп кетип,
суусаганын кандырып сонундарга,
ачыкканын тойгузуп акылдарга,
баарлашып билимдүү шаалар менен,
алпурушуп олуттуу ойлор менен,
азап чегип, эргиштеп, маашырканып,
өмүр сүрдү өрөпкүп бир башкача!

Жесир бойдон жүргөн соң эки жылдай
жалгыз калды бир үйдө аңгыраган,
ал-анткени үч уулу жигит болгон
туш тарапка кетишти чилдей тарап.
Эн үйдө бир өзү. Ал мурдараак
кумар эле ушундай жалгыздыкка —
андан эми жадады коңултуктап,
кусаланды оңкулдап эртели-кеч.
Ой азабы, илимдин абыгери,
спорт, китеп, музыка, телевизор

алмаштыра алган жок канткен менен
тирүү жандын караанын үйдө жүргөн.

Жалгызчылык жанына батты белем,
биздин эркек айныбай адатынан,
оюн-чыны аралаш кыяз менен
тамашалуу эки сап ыр чыгарды:
«Дарактардын бийиги терек экен,
бир кишиге бир катын керек экен».

Дос-жарына док артып, колко кылып,
арыз-муңун айтканга батынган жок.
Же алардын ичинен табылган жок
анын дартын айттырбай билгендери.

Башта такыр барк алып окубаган
«Реклама» газетин сатып алып,
жалгыздыктан жабыркап жүргөндөрдүн
түгөй издеп мукурап жазгандарын
баса калып окумай адат тапты.

Тиemin деп тайманбай жазгандардан
өзүнө бап бирөөнү көпкө дейре
көзөмөлдөп жүрдү да, таппаган соң
өзү берди жарыя газетага.
Башкалардай олуттуу сөздөр менен
жар салгандан уялып, адатынча
аркасына жашынды тамашанын:
«Ооп калган жүз жаштын ортосунан,
билиминен башкасы ортозаар
бир эр киши, жарашса кадыр-көңүл,
жар болсом дейт өзүндөй бир аялга».

* * *

Тоо түбүндө дөбөнүн бир ташында
коңур күздүн көз салып сүрөтүнө,

эки киши отурат кыналышып:
бирөө — эркек, ургачы — беркиниси.

* * *

Гүлгүн чагы күбүлгөн тигил аял
секелек бир кыз эле бир убакта.
Бойго жетсе болору сулуу бийкеч
байкаганга билинип турар эле
турна мүчө илмийген турпатынан,
бышкан алча мисалы ыраңынан.

Чынында да чырайлуу селки болду
сымбатынан табылбас сыңар айып,
шаанисине шай келген мааниси да.

Сейрек бүткөн себептүү гөзөл жандар
өзгөлөрдөн өздөрүн өйдө санап.
мүнөз күтөт текебер менменсинип,
ай жамалын аздектеп, сыртын сыйлап,
унуталбай кыйналат сулуулугун.

Биздин бийкеч бүтүндөй ыкыласын
бийлеткенден жашоонун кумарына
басып жүрдү барк албай, байкас кылбай
өзүнүн бир керемет жан экенин.

Солкулдаган студент убагында
сокурлардан башкасын сонуркатып,
көп жигиттин чок салды көңүлүнө.
Арбын болду а кызга пейли түшүп,
сүйгөндүгүн айталбай сүрдөгөндөр,
үшкүрүнүп үмүтсүз телмиргендер.

Эрдемсиген эргулдар арасында
калган деле жок окшойт а селкиге

бир сөйкөнүп, сөз айтып өтпөгөндөр,
аркасынан сүйрөлүп жүрбөгөндөр,
жашык каттар жалбарып жазбагандар.
Канча мыкты кавалер тагдырына
кайра-кайра кабылып, маңдайында
жанып турса бактысы, биздин бийкеч
көрбөй калып, баарынан кыйгач өтүп,
буйрук экен, баш кошту бир жигитке
көөнү чаап көркүнө көрөсөндүү,
ашык болуп болочок атагына.

Жасаттары жарашкан жаш жубайлар
жагалданып жанаша катар басса,
жолуккандар жоодурап карап калат,
өтө берип артына бир кылчаят.

Келбеттери куп гана куюлушкан
келин-күйөө көрүнөт чоочун көзгө
тагдыр чиркин атайын тандап жүрүп
табыштырган таалайлуу түгөйлөрдөй.

А чынында алардын мазмундары
өзөктөш да, өндөш да эмес эле.
Сыпайы да, сырдуу да сыяктанып
сынын бузбай зыңгырап жүргөн күйөө
заадисинде жан эле зөөкүр чалыш.
Бирок анын кыялын кыңыр-кыйшык
далдаа кылып көрсөтпөй турар эле
тарбиянын барпагай бариктери.

Кызды макул кылганча а жигиттин
жаны-дилин жашырган жалбырактар
үйлөнгөн соң төгүлүп түшө берди...

Келин атка конгуча кыздын дагы
көздөрүндө бар эле пардалары

бүт дүйнөнү көрсөткөн кубулжутуп
көпөлөктүн көрккө бай канатындай.
Бир жыл өтпөй сыйрылып ал пардалар,
кыз көзүнө көрүндү тасырайып
кубулжуган дүйнөнүн нукур куну,
жибек мисал жигиттин базар баасы.

Андап билип аябай жаңылганын,
ажырашып алганга ой байласа,
калган экен боюна бала бүтүп.

Көп узабай көз жарды бир кызалак.

Байкуш келин сарп кылып бар амалын,
жарык жолго жалбарып үндөсө да,
башкалардын айтканын барк албаган
көкүмсүгөн көпкөлөң тиги неме
ээрчигиси келген жок алган жарын,
талпынган жок тагдырдын бийигине.

Алкохолдун артынан сая түшүп,
акырында жеп бүттү ар-намысын.
Чөгүп жаткан тереңде зөөкүрлүгү
калкып чыгып ошондо сыртына бүт,
түп затынын түрүлдү жабуулары.

Күйөөсүнүн жыңалач жанын көрүп,
келин андан түнүлүп биротоло,
кетип калды. Үч жашар кызы менен
кошо кетти боюнда дагы бир кыз.

Сабак алып бир сапар жыдыгандан,
чочуп-коркуп кайра да чок баскандан,
жаны-дилин муштумдай бекем түйүп,
жыныс зарын жылоодон катуу кармап,
кунарсыз да кумарсыз өмүр сүрүп,
оодарылды кырынан отуз жаштын.

Көксөп жүргөн көсөлү мындай турсун,
кадыресе эр табуу шансынын да
барган сайын бөксөрүп баратканы
аны салып бейпайга кайсалатты.

Заарканып жалгыз бой жашагапдан,
кайыл болду бир кур ал тобокел деп
купулуна толсо да, толбосо да
табылгандын этегин кармаганга.
Кардарлар да көп чыкты. Биздин келин
кээ бирине алардын көңүлдөнүп,
бирок улам кыйт этип айный берди.

Ал жөн гана эри бар аял эмес,
бактылуу жар болгонго макул эле!

Жалгыз бойлук кусасы, жан кумары
жазгырып да жиберди анда-санда.
Бирок дайым корсунуп андай иштен,
алаксыды алышып кызмат менен,
азгырылды духовный мүдөөлөргө,
алек болду кыздарып тарбиялап.

Бактысынан үмүтүн үзбөй жүрүп
барып калды кырк жаштын кырына да.

Күйөө табуу күдөрү улам-улам
күйгөн шамдай пасайып кете берди...

Биздин дама кырк бешке келгичекти
кыздары да бой жетип, эрге тийип,
алыс кетти. Ал өзү жалгыз калып,
кусаланды кыйлага жетимсиреп.

Күйөө болсо, бактылуу болсом деген
күндөрүнүн шамы да күйүп бүттү.

Бүт баарынан түңүлдү. Ал ошондо
алынгандай оор жүк далысынан
жеңил тартып, бир жаңсыл боло түштү.

«Багынбаска жазмышка барбы чарам?
Туш кылган жок түгөйгө түзүгүрөөк,
бактысынан берген жок бапыратып.
Баары бүттү. Базарым тарап кетти.
Таалай тилеп, жар күсөп зарлаганым
жүрөгүмдү өйкөлөп жүрөр эле.
Шүгүрчүлүк, кутулдум ошо дарттан».

Ташпиши кеп тагдырын талдап көрүп,
болочогун болжолдоп ойлоп көрүң,
өзүн өзү сооротту: «Жар табам деп
чаңкаганым сап болду мооку канбай.
Бирок менин билимге ынтызарым,
сонундарга кумарым какшый элек».

Ыраат таап рухий ырыскыдан,
кадыр таап жасаган жумушунан,
жабырына тес бербей жалгыздыктан,
өзүн өзү шыкактап өргө карай,
өмүр сүрдү өзүнчө кызыгы бар.

Өнө боюн дайыма куштай таптап,
тыным бербей камчылап акыл-эсин,
жаасы катуу таризде жашап жүрүп,
элүү жашка эңкейлеп барганда да,
калды сактап бычымын бийкеч бойдон,
жаны-дилин жаш бойдон, таза бойдон.

Күйөө табам дегенден күдөр үзүп,
үмүт кылбай үй-бүлө үзүрүнөн,
күкүрттөнбөй күй көрүп жүргөн эле.
Анан бир күн оюна түштү бүлүк.

«Реклама» газетин окуп атса,
пазарына кадалды бир жарыя:

«Ооп калган жүз жаштын ортосунан,
билиминен башкасы ортозаар
бир эр киши, жарашса кадыр-көңүл,
жар болсом дейт өзүндөй бир аялга».

Биздин дама бырс күлдү окуп алып.
Ойлоп койду: «Бул, эмне, куудул сөрөй
бир кургурдун шакаба чеккениби?
Же чыныбы кайсы бир апендинин?»

Ошо менен тим болду. А эртеси
кайра кирип демейки тириликке,
алаксыды көнүмүш иштер менен.

Бирок... анын эсине көпкө дейре
маал-маал кылт этип келе берди
кытыгылуу жарыя бая күнкү.

Да бир жолу кечкурун а жарыя
кылт эткенде эсине, биздин келин,
тамашөкөй кыялы кармап кетип,
жазып ийди жанагы жарыянын
авторуна жооп кат шакабалуу.

* * *

Оюн-чындан жазылган ошо каттар
эки жетим тагдырга желим болду.

Эркек менен дамабыз көрүшкөндө
элеп-желеп сүйүшүп калышкан жок,
бирин бири тек гана жактырышып,
акыл менен чамалап ар тарабын,
тобокел деп баш кошту каадаланбай.

Бирок болду бу нике ондуу, жолдуу.
Экөөнүн тең жан-дили эгиз экен,
жалпылдашпай өз ара жагынышып,
жазып-тайбай демейки жүрүшүнөн,
эки-үч айдай бир үйдө бирге туруп,
бирин бири кетишти жакшы көрүп.

Көңүлдөрдүн түбүндө бугуп жаткан
корой элек мээримдер козголду да,
бүлк-бүлк этип булактай ийип кетти.

Көп кечигип көз жарган махабаттан
жубайлардын өмүрү күн тийгендей
туна түштү көлбүгөн жарык нурга.

Ашыглыктын ажайып шарапаты
ал экөөнүн жандырып ышкыларын,
жамыратып чыгарды сырт жагына
көмүскөдө көп жылдар жашырылган
көрөсөндүү кишилик жышаандарын.
Алар мурда андабай жүргөн экен
жан-дилинде жатканын мынча дөөлөт!

Эки жардын жаңырган көздөрүндө
жанды көркү кулпуруп теребелдин
жамгыр жууп жашарткан жашыл тоодой.

Жөө тумандай самсыган санаалары
көккө каргып, булуттай көкөлөдү.

Кадыр-көңүл жарашса, ырк келишсе,
мүнөз менен мүдөөлөр айкалышса,
бирге түтүн булатып өмүр сүрүш,
кошо тартыш. гирүүлүк тарткылыгын,
жан кыйнаган жүдөтмө жабыр эмес,
түйшүк тура түгөнбөс мазасы бар!

Эрди-катын экөө тең бир биринин
билип турса айттырбай ойдогусун,
түшүнүшүп өз ара туруш үчүн
сөздүн деле кереги жок турбайбы!

Өмүрүнө өмүрүн өрүлүшкөн
жарың болсо жаныңдай жакшы көргөн,
бу дүйнөдө а барын ойлогондо,
анын өзүн көргөндө эртели-кеч,
кетет тура көңүлдө мээрим ийип!

Кеч табышкан эки жар туура бир жыл
турду бирге бир үйдө. Он эки айда
бири бирин бир дагы кейиткен жок.
Учуп өткөн убайсыз бул убакыт
бүтпөгөн бир майрамдай болду белем!

Толду бир жыл тоюна эки жардын.
Урматына ушунун экөө бирдей
отпуск алды. Жакында жөнөйт алар
саякаттап алыска. Бүгүн, мына,
кабар алып дачадан коёлу деп
тоо тарапка тоорулуп келген чагы.

* * *

Тоо түбүндө дөбөнүн бир ташында
конур күздүн көз салып сүрөтүнө,
эки киши отурат кыналышып:
бирөө — эркек, ургачы — беркиниси.

* * *

Сай кылаалап жайгашкан дачалардын
тамдары бар көмүлгөн калың бакка.
Бейбазар күн. Кыймыл жок. Баары жымжырт.
Шоокум салат бир гана суунун шары.

Күз да келди жер бетин боёп-сырдап:
түзөндөрдө аңыздар жез түстөнүп,
бөксө тоолор өң алды киргил-саргыч;
сары боёк сүртүнүп саймаланды
саябандуу теректер, кайың-талдар;
күрөң тартып алманын бариктери,
өрт чалгансып өрүктөр жалындады,
солуп, сөнүп бараткан табияттын
маанайында сары муң турду чөгүп.

Күз сүрөтүн кечирип күз алдынан
жалпак ташта отурган эки жардын
көңүлүнө ошо муң көчүп өттү.

«Күз да түштү,— деп айтты ургачысы
улутунуп акырын. — Экөөбүздүн
өмүргө да күз келди, жаным, мына...»

Чокулары жаркыган жаңы кардан
чоң тоолорго кайрылып, бир күрсүнүп,
эркек айтты: «Жакында кыш да келет...»
Ургачы да муңканды тоого карап:
«Ооба, жаным, кыштай ак карылык да...»

Күздүн кыйгач бешими. Анткен менен
кайтып калган курчунан күн илеби
берешенин карматып мээрим төгөт.

Ысып кетти далылар. Аял айтты:
«Тийип турат күн бүгүн мынча сонун!»

Күлө багып мунайым эркек деди:
«Өмүрүбүз келгенде өз күзүнө,
күнүбүз да барганда кеч бешимдеп,
экөөбүзгө мээримин ынак сүйүү
ушу күздүн күнүндөй төктү белем!»

Аял ыктап эркекке, көзүн жумуп,
жакасынан жыттады кумарланып.

Анан алар жай туруп таш үстүнөн,
жетелешип дөбөдөн ылдый түштү.
Эркек таап сумкасын жолдо калган,
асынды да, бет алды сууга карай,
аркасынан аялы ээрчий басты.

Кош коктудан агылган тел дайранын
кошумунда салынган көпүрөдө
алар турду жанаша сууга карап
сүйөнчүктөп солкулдак зым арканга.

Башаттары ийибей тартылган суу
тар нугунда шар агат тунук тартып,
түп жагынан кашкайтып шагыл-кумун,
самын ташын, балырын, тал тамырын.

Кашка суудан ал экөө көз айырбай
карап турду тирмейип көпкө дейре.
Анан алар кошулуп көпүрөгө
агып-жылып жөнөдү өйдө карай,
барган сайын зымырап улам катуу.

Жадаганда көздөрүн суудан айрып,
бир бирине карашып күлүп ийди.

Алган жарын ийнинен жеңил тартып,
коомай гана койгон соң кысып-кысып,
кобурады эркеги: «Ушул дайра
ала жаздан саратан сап болгуча
сайга батпай кузгундап ашып-ташып,
обун таппай оңду-сол ооналактап,
майнап суусу сыңары ботколонуп,
күүсү күчөп күрпүлдөп турбадыбы!..»

Аял дароо күйөөсүн сүрөп кетти:
«Өз маалында биздин да өмүрүбүз
кирген суудай күкүктөп, жошолонуп,
окторулуп нугунан чыга качып,
алдас уруп сайында жатпадыбы!»

Сереп салып дайранын агымына
тунжураңкы турган соң бир далайга
эркек айтты: «Биз дагы ушу тапта
ушу суудай тартылып, тунук тартып,
түбүбүздөн көрүнүп түгөл баары,
сайыбызда жай агып калдык белем».

«Ооба, жаным, ошенттик»,— деди зайып
күйөөсүнө суз гана күлүмсүрөп.

Алар кайра сумсайды сууга карап.
Коктулардан тел дайра атып чыгып
кошулганын кыйлага байкап туруп,
эркек айтты: «Биздин да тагдырыбыз
тиги суулар сыңары узак жерге
айрым-айрым агылып, акырында
куюлушуп айланды бир дайрага».
Аял анда армандуу үн чыгарды:
«Атаганат, экөөбүз бу суулардай
кошулсакчы өмүрдүн баш жагында!»

Алар кайра сумсайды сууга карап...

Дача-кыштак арасын жарып өткөн
даңгыр жолго чыгышты аздан кийин.
Барик төгүм маалы. Леп этсе жел,
дилдир-дилдир үзүлөт жалбырактар.
Бирок дале бак-дарак барикке бай.
Бир кызыгы: алардын шактарынан
бир да мөмө илинбейт көз кырына —
малак жалап кеткендей эчтеме жок.

Ал-анткени: капыстан быйыл жазда
алда кайдан карандай суук келип,
гүлдүн баарын үшүтүп, күүп түшүп,
мөмөлүү бак бүтүндөй кысыр калган.

Жете барып эки жар өз үйүнө,
короосуна кирди да, ошо замат
көрө коюп гүлдөгөн алмаларын,
арбалгандай аңырып туруп калды.

Суйдаң тарткан бариктер арасынан
бадырактар ак гүлдөр бажыраят.

Жаш балача көздөрүн чачыратып,
таңыркап да сонуркап турган аял
маашырканып шанк этти жетине албай:
«Алма чечек атыптыр! Ах, карасаң!»

Кубанычтуу күлүңдөп турган эркек
кыса берип алганын ыптасына,
айта салды: «Бу гүлдөр, байкап бакчы,
көрүнбөйбү кокустан окшошконсуп
экөөбүздүн кечиккен сүйүүбүзгө?»

Аял кетти эштенип: «Айтканың чын!
Күздө гүлдөп алма бак алган тура
махабаттай кечигип чечек аткан!»

Күлө багып караса күйөөсүнө,
анын көзүн муң чалып калган экен.

Аялдын да маанайы чөгө түшүп,
кеби чыкты кейиштүү: «Ай, арман ай,
мөмө түйбөйт бу гүлдөр, мөмө түйбөйт,
экөөбүздүн сүйүүдөй кеч гүлдөгөн!»
Алар эми алманын гүлдөрүнө
карап турду муңайым маашырканып...

ИЧИНДЕГИЛЕР

МОЗАИКА (Курак ырлар)

Калгым келбейт*	3
Достук кеңеш*	4
Революция	5
Портреттер	7
1. Булбул, Дзержинский жана тоту куш	7
2. Бир досум бар*	12
3. Бир акын бар*	13
Табият таасирлери	14
1. Жаз*	14
2. Күз маалы (Көлдүк кыштагында)	14
3. Кеч күздө*	15
4. Токойчунун тамында өткөргөн түн*	15
5. Кышкы кайың*	16
Обон үчүн ырлар	17
1. Түнкү сапар (Кызыл атчандар)	17
2. Аккан суудай, качкан куштай	18
3. Карагат көз	19
4. Жаңы секетпай	20

БЫМАНДАЙ СЫРЫМ МЕНИН

Ооруканада жазылган ыр*	22
Өткөн бир күн эске түшүп*	23
Кошоктор	25
Акбоз атка айтам салабат (Поэма)*	27
Элегия*	37
Бөбөк*	38
Уйкусуз түндөр (Лирикалык поэма)*	40
Өмүр өтүү...	50
Сен жөнүндө*	51
Мундуу баян (Поэма)*	52
Сага	59

ТАМАШАЛУУ САПТАР

Дарбыздан дарбыган сөз (Пародиялар)	62
Дарбыз жеп жырғап келем (Т. Үмөталиевге)	62
Эгер мен дарбыз болсом (Н. Байтемировго)	64
Дарбыздарга саякат (С. Эралиевге)*	66
Дарбызчы дыйкан (С. Эралиевге)	68
Акын жана дарбыз (Т. Байзаковго)	70
Согуш жана дарбыз (С. Жусуевге)	72

Кыргызымдын дарбызы (Б. Сарногоевге)	73
Дарбыз жок биздин дарбыздай (Б. Сарногоевге)	75
Дардаңпоз дарбыз (М. Борбугуловго)	77
Дарбыз жөнүндө антракт* (С. Урманбетовго)	79
Дарбыздык манифест* (Р. Рыскуловго)	80
Жайлоодогу кызыл дарбыз (Т. Кожомбердиевге)	82
Ысык-Көл*	83
Көсөө калемгер Түгөлбайга	84
кашка баш калемгер Салижандан	85
Медербектин Эсенбегине	
УЙКАШСЫЗ УЮГАН ЫРЛАР	
Мен бешикте жатканда*	87
Адамзаттан чынары	89
Кытыгылуу кыска баяндар	91
Ыр которуу убарасы	93
Назым Хикмет	94
Туткун ыры	96
Күз дастаны (Поэма)	99

САЛИЖАН ЖИГИТОВ

ОТЗВУКИ ЛЕТ

СТИХИ, ПОЭМЫ, ПАРОДИИ

(На киргизском языке)

Издательство «Кыргызстан»

Рецензенты Т. Байзаков
Редактору К. Кулуев
Сүрөтчүсү С. Ямгырчиев
Көркөм редактору Р. Жангарачева
Тех. редактору В. Крутякова
Корректору П. Самаева

ИБ № 3964

Терүүгө 09. 09. 86. берилди. Басууга 20. 01. 87. кол коюлду. Д—01184. Кагазы типографская № 1. Адабий ариби, жөнөкөй ыкма менен басылды. Форматы 70×90^{1/32}. 3,875 физ. басма табак. 4,53 шарттуу басма табак. 4,927 учёттук басма табак. 4,676 боек түшүрүү. Тиражи 4000.

Заказ № 341. Баасы 50 т.

«Кыргызстан» басмасы,

720737, ГСП, Фрунзе шаары. Совет көчөсү, 170.

Кыргыз ССР басма, полиграфия жана китеп соода иштери боюнча мамлекеттик комитети. Кыргыз ССРинин 50 жылдыгы атындагы Кыргызполиграфкомбинаты. 720461, ГСП, Фрунзе, 5, Жигули көчөсү, 102.

751017

3/5 110121

50 т.